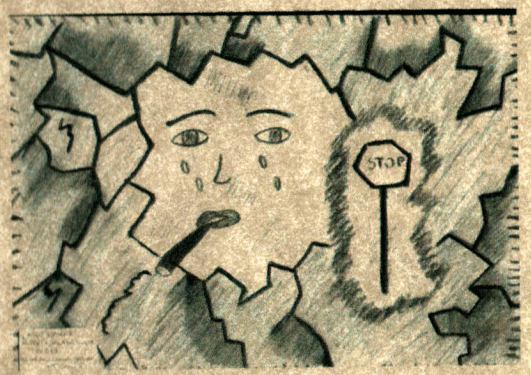
Območno združenje Ormož

Lokalna akcijska skupina za preprečevanje zasvojenosti v občini Ormož

mag. Aleš Friedl, univ. dipl. psiholog

Odvisnost in mladi v občini Ormož

(po podatkih iz raziskav v letih 1999 in 2004)

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Univerzitetna knjižnica Maribor

613.81/.84-053.6(497.4 Ormož)
311:613.81/.84-053.6(497.4)

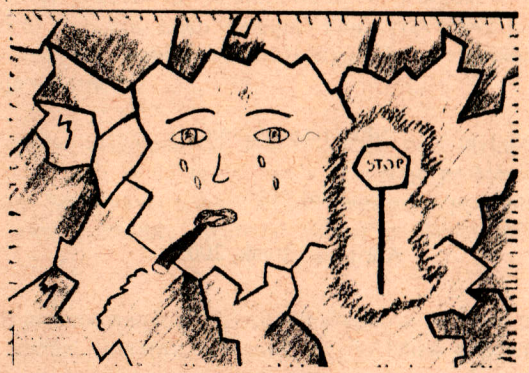
FRIEDL, Aleš
Odvisnost in mladi v občini Ormož : (po podatkih iz raziskav v letih 1999 in 2004) / Aleš Friedl. - Ormož : Lokalna akcijska skupina za preprečevanje zasvojenosti v občini, 2005

COBISS.SI-ID 55769345

mag. Aleš Friedl, univ. dipl. psiholog

Odvisnost in mladi v občini Ormož

(po podatkih iz raziskav v letih 1999 in 2004)

Slika na naslovnici

Moj obraz

Adrijana Novak, 2003

Le skupaj lahko delujemo uspešno

Živimo v času velikih družbenih sprememb, v času globalizacije, regionalizacije, liberalizacije življenjskih stilov, često brez pravih vrednot. Posledica tega pa je vsekakor tudi ta, da postaja uživanje drog, tako dovoljenih kakor tudi nedovoljenih, vedno večji problem.

Posledice uživanja drog se ne odražajo samo na posamezniku, ampak tudi v njegovi ožji in širši okolici.

Danes lahko mladi dobijo drogo za vsakim vogalom, prišlo je do prave epidemije uživanja drog. Skrb vzbujajoče pa je vsekakor dejstvo, da se je izredno znižala meja, ko mladostnik prvič poskusi drogo. Večina mladih pride v stik z drogo v najobčutljivejšem obdobju, v adolescenci. In prej kot začnejo, hujše so posledice. Večina mladostnikov začne jemati mamila za dobro počutje in zabavo. Nekatere zanima le njihov učinek. Veliko bolj nevarno pa je uživanje psihoaktivnih snovi z namenom, da bi se sprostili ali odgnali neprijetna čustva, kot so dolgčas, osamljenost, žalost, vznemirjenost, jeza. Številni mladostniki se radi preizkušajo v tveganih situacijah, živijo samo za zdaj in tukaj. Obremenjujejo se z mnenji drugih, so negotovi, imajo slabo mnenje o sebi, se počutijo osamljene in se gibljejo v družbi, ki spodbuja jemanje drog.

Nacionalna strategija za področje drog, ki jo je Vlada Republike Slovenije sprejela do leta 2008, prinaša številne novosti, med katerimi velja poudariti tudi pomembno vlogo preventive. Ta mora temeljiti na objektivnih informacijah, ki obravnavajo to področje. Eden temeljnih ciljev preventive je: ponuditi ljudem dovolj informacij o tveganjih zaradi uživanja tobaka, alkohola in drugih snovi, ki povzročajo odvisnost.

Preventivne aktivnosti na področju drog predstavljajo pomemben del družbenih aktivnosti, ki so usmerjene v reševanje problematike povezane z uporabo drog. Sredstva in napori, ki jih vlagamo v preventivo, predstavljajo pomemben vložek družbe, pozitivne učinke pa lahko pričakujemo šele v prihodnosti.

Uspeh preventivnega dela v lokalni skupnosti pa lahko pričakujemo le, če se bodo v lokalni skupnosti povezali vsi, ki lahko neposredno vplivajo na odpravljanje vzrokov, ki prispevajo k uživanju drog med otroki in mladostniki. Mednje spadajo vsekakor občinski organi (župan, občinski svet), šole (OŠ in srednje), zdravstvena služba, socialna služba, policija, sodišča, podjetja in lokalni mediji. Vse navedene organizacije in službe lahko veliko prispevajo na področju preprečevanja uživanja drog (izobraževanje, informiranje, bilteni...).

Često lahko tudi trdimo, da je ravno koriščenje prostega časa povezano z zlorabo droge in zasvojenosti.
Težave s prostim časom imajo ponavadi otroci oziroma mladostniki, ki nimajo možnosti, da bi čustveno razvijali svoje interese in ne vedo, kaj početi v prostem času.

Temeljna skupnost za ustrezno preživljanje prostega časa je družina kot najožje življenjsko okolje, šola oziroma druge izobraževalne ustanove ter lokalne skupnosti, v katero se dejavno vključujemo in v njej živimo.

Z lokalno skupnostjo se otrok seznani takoj, ko zapusti družinsko okolje. To so igrišča, trgovine, šole, vrtci in drugi kraji, namenjeni formalnemu in neformalnemu druženju.

Lokalna skupnost, ki se trudi za učinkovito socializacijo svojih članov, zlasti mladih, si mora prizadevati tudi za ustrezno organiziranje prostega časa, saj je to pomemben del socializacije. Prosti čas se ne zadeva samo posameznika, temveč celotno lokalno skupnost in omogoča razvijanje solidarnosti, pripadnosti in pozitivnih tradicij.

Brezdelje lahko otroke zavede k dejanjem, ki jih sicer ne bi storili, zato jih je potrebno vključiti v organizirane dejavnosti. Preventive danes ne razumemo več le kot delo z osnovnošolci ali srednješolci, ne razumemo jo le kot predavanje. Preventiva je veliko več. Preventivo živimo v vsakodnevnem življenju na delu in v družini, v lokalni skupnosti in nenazadnje tudi v parlamentu, ki sprejema take zakone, ki omogočajo prijetno življenje prebivalcem dežele in zmanjšujejo potrebo po drogah. Pri preprečevanju uporabe droge je pomembno, da vemo, da otrok in mladine ne vzgajamo le s papirji in predavanji, ampak predvsem z našim načinom življenja, zgledom in našim odnosom do drog. Če odrasli pretiravamo pri uporabi tobaka, alkohola in zdravili, bomo težko zahtevali od mladih, da se temu tudi odrečejo, kajti medgeneracijska sporočila imajo veliko moč. Zato je v veliki meri ravno od generacije odraslih odvisno, kakšen odnos bodo otroci in mladostniki vzpostavili do drog.

Torej, preventiva je vsakodnevno življenje, je nekaj, kar se dogaja tukaj in sedaj, 24 ur na dan in je sestavni del našega bivanja.

Preventivno delo na področju zasvojenosti pa je tudi osnovni motiv, zaradi katerega je bila ustanovljena Lokalna akcijska skupina v Ormožu, ki uspešno deluje že sedem let, in katere osnovna dejavnost je vsekakor osveščanje, izobraževanje, razdeljevanje zdravstveno vzgojnega materiala, organiziranje aktivnega preživljanja prostega časa…

Iskrena hvala vsem članom skupine, ki kot prostovoljci žrtvujejo svoj čas, znanje in energijo – ves čas delujemo resnično kot team, sodelovati z člani LAS mi je v veselje in zadovoljstvo.

Zavedati se moramo, da je skupna pot edina pri preprečevanju zlorabe drog med mladimi.

Majda Keček
Predsednica LAS Ormož

Lokalna akcijska skupina (LAS) in analiza stanja v lokalnem okolju 1999 in 2004

Resolucija o nacionalnem programu na področju drog (2004) v povezavi z LAS predvideva razvoj celovitega skupnostnega medsektorskega sodelovanja na lokalni ravni na področju preprečevanja zasvojenosti v Republiki Sloveniji. LAS so v nacionalnem programu definirane kot strokovna posvetovalna telesa županov/županij in/ali mestnih/občinskih svetnikov. Naziv LAS se uporablja izključno za dejavnost na področju preprečevanja zasvojenosti.

Glavna naloga LAS je koordinacija vseh članov LAS, da delujejo usklajeno. S tem je zagotovljen celosten in sočasen pristop k problemu. LAS nenehno opozarja družbeno skupnost na nevarnosti in hkrati sproža družbeno ukrepanje preko vseh svojih sestavnih delov.

Do marca 2005 je Urad za droge pri Ministrstvu za zdravje evidentiral 50 LAS, v 25 občinah pa se kaže interes za ustanovitev LAS. LAS Ormož je bila ustanovljena s sklepom župana novembra 1998, glavne aktivnosti oziroma naloge pa so: povezovanje in usklajevanje aktivnosti različnih akterjev na lokalni ravni; izvedba različnih predavanj in delavnic za posamezne ciljne skupine; spodbujanje in zagotavljanje prostočasnih dejavnosti in varnih prostorov za mlade; ozaveščanje in informiranje lokalnega prebivalstva; priprava in izvedba raziskav oziroma analiz stanja v lokalnem okolju …

Analiza stanja oziroma raziskava uporabe drog sodi med aktivnosti, ki jih praviloma načrtuje vsaka LAS na začetku svojega delovanja. Tudi mi smo jo – in jo uspešno izvedli. Raziskavo iz leta 1999 smo objavili v medijih in na okrogli mizi, nismo pa je izdali v pisni obliki. Anketo smo ponovili v šolskem letu 2003/2004 – vanjo smo, zraven osmošolcev, zajeli še (takratni) 2. in 4. letnik gimnazije. Namen izvedbe ankete je bil pridobiti informacije, ki bi služile kot podlaga za načrtovanje aktivnosti v našem »drugem mandatu«. Rezultati, ki so podani v publikaciji, pa prav tako predstavljajo pomemben vir informacij mladim, njihovim staršem, šolam, zdravstvenemu domu, bolnišnici ter številnim organizacijam, ki se ukvarjajo s problematiko uporabe drog.

Natančnega števila vseh, ki so v raziskavi sodelovali ni možno ugotoviti. Zagotovo pa smo hvaležni vsem, ki so si vzeli delček svojega dragocenega časa in nas v raziskavi podprli na kakršen koli način: učencem in dijakom, med katerimi je večina z vso odgovornostjo izpolnjevala anketo; ravnateljicam in ravnateljem ter šolskim svetovalnim delavcem za razumevanje in omogočanje izvedbe raziskave v šolah; prostovoljkam, ki so na šolah izvajale anketo ter skupini mladih, ki je izdelala kvantitativni del analize; vsem članom LAS, pa tudi drugim strokovnim delavcem, ki so v našem projektu zaznali koristno akcijo.

Posebna zahvala je namenjena članoma LAS, mag. Vladimirju Auerju, dr. med. in mag. Alešu Friedlu, univ. dipl. psihologu, za njun izjemen prispevek, ki sta ga kot strokovnjaka in poznavalca obravnavane problematike vložila v naš skupni projekt.

Maja Botolin Vaupotič
LAS Ormož

VSEBINA

1. Adolescenca 6

2. Odvisnost od psihoaktivnih snovi 9

3. Odnos slovenskih mladostnikov do omamnih snovi 19

4. Povzetek rezultatov ankete o rabi alkohola in drugih drog v ormoških osnovnih šolah in na gimnaziji Ormož za leto 2004 27

5. Podrobnejši rezultati ankete o rabi alkohola in drugih drog v ormoških osnovnih šolah in na gimnaziji Ormož za leto 2004 28

6. Anketa o nekaterih stališčih osmošolcev do dovoljenih in nedovoljenih drog (1999) 46

7. Anketa o rabi alkohola in drugih drog (2004) 50

Adolescenca

Kaj je adolescenca ?

Adolescenca je obdobje prehoda iz otroštva v zrelost. Začenja se s puberteto, to je obdobjem, za katerega je značilno povečano izločanje hormonov - okrog 12. leta, konča pa se nekje med 17. letom (ko nehajo rasti kosti - to je, ko je konec biološke rasti) oziroma 23. letom (ko posameznik doseže psihološko in socialno zrelost, se zaposli, osamosvoji ter si ustvari družino in začne živeti življenje odraslega).

Zgodovinska pogojenost adolescence

Še v preteklem stoletju je bilo obdobje adolescence razmeroma kratko, v tem stoletju pa se je začelo podaljševati. Delovni procesi in postopki so v industriji postajali vedno bolj zapleteni in so zahtevali dodatno izobraževanje, zato se je začelo obdobje »odvisnosti« podaljševati. Danes narekuje potrebo po nadaljnjem izobraževanju ne le industrija temveč vse poklicne dejavnosti (znanost, umetnost, pedagogika, medicina, obrt itd.)

Značilnosti adolescence

a) Biološko dozorevanje

Eden od vidikov biološkega dozorevanja je zunanji izgled. V zvezi s tem se lahko porajajo občutja zadovoljstva ali nezadovoljstva s sabo, svojo kožo, debelostjo, mišičastjo itd., kar pogojuje iskanje idealov, vzorov v filmskih junakih ali drugih medijsko znanih osebnostih (npr. za dekleta - manekenke, miss, pevci; za fante - bodybuilderji, atleti, košarkarji, boksarji). S povečanim izločanjem spolnih hormonov se v mladostnikih porajajo potrebe po spolnosti, v zvezi s tem zanimanje za nasprotni spol, domišljijske predstave o spolnosti, samozadovoljevanje, iskanje informacij o tem področju, prvi spolni stiki z nasprotnim spolom, pa tudi številne bojazni (npr. pri dekletih: strah pred zanositvijo; pri fantih: strah pred očetovstvom). Problem v zvezi s tem področjem je torej vezan predvsem na vprašanje, kako sebe doživeti in sprejeti kot spolno bitje ter kako spolno potrebo na primeren način obvladati in zadovoljiti.

b) Intelektualni razvoj

Na področju mišljenja gre za prehod iz konkretnega mišljenja (se pravi načina mišljenja, ki je tesno povezan z neposrednim zaznavanjem in občutenjem stvarnosti) na formalno-logičen nivo mišljenja, ki omogoča posploševanje ter uvidevanje širših povezav med vsebinami mišljenja. Zaradi pomanjkanja izkušenj pa se mladostnikom zdijo vse širše povezave, predpostavke in teorije enako verjetne. Zato so v nekem hipu lahko zelo zagreti za nek pogled na svet (npr. vzhodnjaško filozofijo; izbiro poklica), kaj kmalu pa ga nadomestijo z nekim čisto drugim, morda prvemu celo nasprotujočim (npr. ukvarjanje z magijo; vpis na drugo šolo od prvotno nameravane). V tem izključevanju pogledov, črno-belem pogledu na svet, se prav tako odraža pomanjkanje izkušenj, saj svet ni črno-bel, ampak pisan, možni so številni prehodi med DA in NE (npr. skupno magiji in vzhodnjaški filozofiji je prepričanje v obstoj sveta, ki ni dostopen našim čutom; skupno dvema povsem različnima poklicema je lahko zanimanje za obe različni področji kot npr. matematika in likovna umetnost).

c) Moralni razvoj

Nov način mišljenja omogoča prehod s konvencionalnega na postkonvencionalni moralni nivo. Namesto, da bi spoštoval že sprejete družbene norme in zakone (tj. konvencionalni nivo), adolescent svoje moralne odločitve snuje na tem, kaj je najboljše za ljudi nasploh. Pri tem ga torej zanaša v preveliko posploševanje, zanimajo ga ljudje kot celota in posameznik kot del te celote (od tod vključevanje v društva OZN, odbore za varstvo človekovih pravic, Amnesty International, ekološka gibanja).

č) Čustvovanje

V tem obdobju se čustvovanje mladostnika hitro spreminja npr. iz odpora v ljubezen in od tam v sovraštvo, ali iz globoke potrtosti v čezmerno veselost - kar se menjuje brez navidez globljih razlogov. Običajno je to spreminjanje starejšim nerazumljivo, ker pa ga tudi mladostniki sami ne razumejo, prihaja na obeh straneh do napetosti in spreminjanja razpoloženja.

d) Spremembe v osebnosti

Zaradi vseh mogočih sprememb, ki jih mladostnik doživlja v sebi ter v okolju (npr. sprememba šole, sprememba kraja šolanja, prva ljubezen, prva zaposlitev itd.) se lahko znajde v krizi identitete (poklicne, spolne, osebnostne), ko se sprašuje, kdo je, kaj je, zakaj je na svetu in (zaradi posploševanja) - kaj je smisel življenja nasploh. Ko išče pot do odraslosti, se včasih zgleduje po tem, kar vidi pri odraslih, ne da bi ob tem razumel notranje vzgibe, ki vodijo odrasle

v določeno vedenje (npr. kajenje, pitje alkoholnih pijač, poskušanje drog). V iskanju sebe, svojega prostora pod soncem, so mladi ponavadi kritični do odraslih - doživljajo jih kot zastarele, toge, neobčutljive, kot oviro pri uresničevanju svojih potreb. Zato, da bi se razlikovali od odraslih, izumljajo svoj pogovorni jezik, ki je razumljiv samo njim in služi razvoju njihove podobe (identitete), ki je drugačna od identitete starejših.

f) Potreba po samostojnosti

To je potreba, ki se v mladostniku porodi prav v tem obdobju in ki je - kljub njegovi (napačni) predstavi, da je lahko popolnoma samostojen - ne more uresničiti. Zaradi potrebe po samostojnosti se v tem obdobju poraja znaten odpor do staršev, zaradi česar lahko celo dobronamerne nasvete in pojasnila doživlja kot grajo, ne da bi mogel stvarno presoditi, kaj se mu ponuja ali prepoveduje. Zato je v tem obdobju za mladostnika zelo pomembna skupina vrstnikov, ki ji pripada, saj preko nje prevzema vrednote in vzorce medsebojnih odnosov. Ali bo ta družba »dobra« ali »slaba« pa je odvisno od popotnice, ki jo je mladostnik dobil v otroštvu. Če mu starši niso nudili ljubezni, pozornosti, varnosti, če se niso zanimali zanj - za to, kje je, kako je z njim v šoli, s kom se druži - je verjetno, da si bo izbral družbo vrstnikov, ki imajo enake težave (tj. ranjenost na področju sprejetosti s strani drugih). To pa je običajno »slaba« družba, ki za lajšanje svojih stisk posega po alkoholu, drogah ali se zapleta v pretepanje vrstnikov, izsiljevanje, kraje.

Po drugi strani pa se bo nekdo, ki je v otroštvu prejel dovolj ljubezni, pozornosti, varnosti, usmeril v iskanje in uresničevanje svojih interesov, ki jih bo našel npr. v družbi skavtov, tabornikov, dramski skupini, pevskem zboru, pihalnem orkestru, planinskem društvu, pri folklori, v verouční skupini, v športnih društvih in podobno. Prav tovrstni interesi in »dobra« družba vrstnikov pa mu bodo pomagali na poti v samostojnost.

VIRI:

Christian Gostečnik, 1997. Predavanje v Mariboru o odvisnosti, februarja 1997.

Dušan Kosović, 1987. Stres. Nikšić: Univerzitetska riječ; Beograd: Nova knjiga.

Nikola Potkonjak in Petar Šamleša (ur.), 1989. Pedagoška enciklopedija. Beograd - Zagreb - Sarajevo - Titograd - Novi Sad.

Jože Ramovš, 1983. Boj za življenje družine. Zdravljenje alkoholizma in urejanje neskladne družine. (Alkoholno omamljen II.) Celje: Mohorjeva družba.

Jože Ramovš, 1990. Doživljanje, temeljno človekovo duhovno dogajanje. Ljubljana: Založništvo slovenske knjige.

Odvisnost od psihoaktivnih snovi

Psihoaktivne snovi

Psihoaktivne snovi so snovi, ki povzročajo značilne klinične znake, psihološke in telesne simptome, njihovo učinkovanje pa se kaže tudi v specifičnem vedenju posameznika.

Te snovi so: alkohol, pomirjevala (sedativi), uspavala (hipnotiki), različna poživila (stimulansi, vključno kofein), različne droge (opioidi, kanabinoidi, kokain, halucinogeni), tobak ter hlapljiva topila.

Sindromi, ki jih te snovi povzročajo, se lahko pri človeku kažejo kot: akutna zastrupitev, škodljivo uživanje, sindrom odvisnosti, odtegnitveno stanje (lahko z delirijem in/ali epileptičnimi napadi), amnestični sindrom, psihotična motnja (ki se lahko pojavi v obdobju uživanja, ali po njem, ko domnevno neposredni učinek psihoaktivne snovi na človeka ne deluje več). Iz povedanega izhaja, da je sindrom odvisnosti le ena izmed težav, ki so povezane z uživanjem psihoaktivnih snovi.

Pojem odvisnosti

V novejšem času je izraz **odvisnost od psihoaktivnih snovi** (ali krajše odvisnost) v znanstvenih publikacijah nadomestil **zasvojenost** oz. **razvado**. Najbolj preprosto povedano, nekdo je razvil odvisnost od psihoaktivne snovi, če ima močno, nepremagljivo željo da bi nadaljeval z njenim uživanjem. Ta želja lahko izhaja iz potrebe, da bi **(a) doživel njene učinke** ali **(b) da bi se izognil neprijetnim doživetjem zaradi njene odsotnosti**. Odvisnost od psihoaktivne snovi je lahko v osnovi večinoma psihološka ali fiziološka.

Pri tem je zanimivo, da vseh odvisnosti ne obravnavamo na enak način, saj nam je npr. jutranja kava sama po sebi umevna, medtem ko jutranje žganje vzbuja povsem druge asociacije. Tako npr. opredeljujemo alkoholizem kot socialno bolezen ali z drugimi besedami socialno-medicinski problem, ki nastane po **dolgotrajnem, rednem** in **prekomernem** pitju alkoholnih pijač. Torej je alkoholik oseba, ki je z dolgotrajnim, rednim in čezmernim uživanjem alkohola postala od njega (psihično in fizično) odvisna in so se zaradi tega pri njej razvile (duševne in/ali telesne) okvare in družbene težave. Podobno bi lahko opredelili tudi odvisnosti od drugih psihoaktivnih snovi.

Sindrom odvisnosti od psihoaktivnih snovi je običajno dolgotrajen bolezenski proces, ki se razvija 5, 10, 20 in tudi več let. V nasprotju s tem pa je odvisnost od nekaterih drog (npr. heroina) lahko prav bliskovita, saj je človek tu lahko telesno odvisen že po tretji intravenozni uporabi.

Republiška strokovna komisija za alkoholizem in druge odvisnosti pravi: »Alkoholizem je kronična bolezen, ki se ne kaže šele s telesnimi in duševnimi zapleti, temveč že z nastopom odvisnosti in spremembami vedenja in navad, ki jo spremljajo.« To pomeni, da je za alkohol in druge psihoaktivne snovi prav odvisnost temelj njihove bolezenske pojavnosti.

Pri **sindromu odvisnosti od psihoaktivne snovi** govorimo torej o skupku bolezenskih znakov, ki označujejo odvisnost od take snovi, pri čemer sploh ni nujno, da so vsi znaki vedno prisotni ali pa enako jasno izraženi.
Ti znaki so:

1. Prevladovanje vedenja, usmerjenega v **iskanje psihoaktivne snovi**.
Gre za pomembnost, ki jo nekdo daje zadovoljevanju potrebe po tej snovi. Tako se posamezniki vedno znajdejo v družbah, ki npr. pijejo alkoholne pijače, ne uide jim nobeno proslavljanje, nikoli ne odrečejo povabilu na »kozarček«, pri tem pa zanemarjajo posledice pitja in dolžnosti, ki bi jih morali opravljati ter postopoma opuščajo nekdanje vrednote.

2. **Povečana toleranca** do psihoaktivne snovi.
Toleranca (prenašanje, odpornost) je odvisna od različnih dejavnikov in se lahko spreminja. Tako npr. nekateri prenesejo večjo količino alkoholnih pijač brez značilnih znakov pijanosti, drugim (posebno, če so utrpeli pretres možganov ali kako vnetno bolezen le-teh) pa je dovolj že manjša količina alkohola, da zapadejo v težko pijanost. Prav tako je toleranca ob začetku uživanja neke psihoaktivne snovi nizka, kasneje pa narašča zaradi privajanja organizma na to snov. Toleranca je lahko nato dolgo časa (celo več let) visoka, kar je najverjetneje povezano z biokemičnimi spremembami v možganih. Kasneje pa začne toleranca upadati zaradi okvarjenosti jeter.

3. **Zavedanje siljenja k uživanju psihoaktivne snovi**.
Gre za občutek hude, pravzaprav nepremagljive želje, ki ga vsi poznamo za kakšno drugo stvar, npr. za hrano, če smo zelo lačni.

4. **Zoženje vedenjskega repertoarja**,
kar pomeni, da postane vedenje tistega, ki je odvisen od psihoaktivne snovi, vedno bolj enolično. Tako lahko začne nekdo neko psihoaktivno snov uživati vedno na istem kraju, z istimi ljudmi, ob istem času in podobno. Pojavi pa se tudi način uživanja psihoaktivne snovi, ki je začel odstopati od običajnih navad

družbe, v kateri živi, oz. od pričakovanj družbe, kakšno je »normalno« uživanje te snovi. Gre torej za prekomerno uživanje določene snovi ter posvečanje več časa tej snovi kot pa drugim interesom, aktivnostim, obveznostim, konjičkom.

5. **Okvarjena kontrola nad količino zaužite psihoaktivne snovi**.
Ne gre vedno za popolno izgubo kontrole, ampak tudi za slabo, nezadostno kontrolo. To npr. pri odvisnosti od alkohola pomeni, da ko človek z okvarjeno kontrolo začne piti, popije dosti več ali pa pije dlje časa, kot je nameraval, ali kot si je v resnici želel (npr. namerava popiti eno steklenico piva, nato pa jih spije šest). Pri uživalcih drog se tovrstna okvarjena kontrola kaže v tem, da npr. ne vedo, koliko mamila so si vbrizgali v žilo.

6. **Abstinenčni znaki**.
To je skupina znakov, ki se pojavijo po prenehanju uživanja psihoaktivne snovi ali pa takrat, ko je v krvi odvisnika najmanj te snovi, npr. zjutraj. Ti znaki so:

a) Tresenje (tremor) rok ali celega telesa je eden najizrazitejših in najbolj poznanih znakov. Važno je spoznanje odvisnika, da lahko tresenje prežene s primerno količino zaužite psihoaktivne snovi.
b) Znojenje je ravno tako kot tresenje eno od pogostih in znanih znamenj abstinenčne krize. Posebno velja to za močno znojenje, ki nastaja ponoči.
c) Siljenje k bruhanju in kolcanje sta dokaj pogosta abstinenčna znaka.
d) Čustvene motnje, kot so stanja napetosti, razdražljivosti, nemira ali »živčnosti«, ki jih včasih opisujejo kot občutek, da se jim nekaj v notranjosti trese.
e) Nespečnost oziroma motnje spanja.

Ti znaki so najpogostejši, v okviru abstinenčnih znakov pa se pojavljajo lahko tudi epileptični napadi in delirij.

7. **Izogibanje abstinenčnim znakom**.
Tu mislimo na tisto vedenje, s katerim se odvisnik izogne abstinenčnim znakom s tem, da zaužije določeno količino psihoaktivne snovi. Sem spada npr. jutranje pitje pri alkoholikih, ko pivec komaj čaka, da pride na ta ali oni način do svoje doze. Tako pitje je torej že samo po sebi dober dokaz odvisnosti od alkohola. Sem spada tudi »dolivanje«, saj gre za pitje, ki je namenjeno abstinenčnim znakom. Ko takemu pivcu začne upadati nivo alkohola v krvi oziroma v možganih, popije ravno toliko, da se mu količina alkohola v krvi spet dvigne na želeno in potrebno raven.

8. Ponovno **uživanje psihoaktivne snovi po daljšem obdobju abstinence**.
Ko se človek, ki je odvisen od neke psihoaktivne snovi, notranje očisti (tj. ko se mu ta snov izloči iz organizma) - čez nekaj dni nima več abstinenčnih

znakov. Če pa jo začne ponovno uživati, se hitro (vendar različno pri posamezniku) vzpostavi prejšnje stanje z vsemi znaki odvisnosti.

Duševna (psihološka, psihična) odvisnost

Za to odvisnost je značilno precej **močno siljenje po pridobitvi in uporabi psihoaktivne snovi.** Ta pojem običajno opredeljujejo z izključevanjem, kot npr., da gre za odvisnost od drog, katerih delovanje ne ustvarja osnovnih biokemičnih sprememb, pri katerih bi bile potrebne nadaljnje doze droge za normalno funkcioniranje organizma. Pogosto v tej zvezi navajajo marihuano, češ da ob stalni uporabi ustvarja le psihološko odvisnost.

Do tovrstne odvisnosti pride zato, ker psihoaktivna snov povzroči npr. občutek zadovoljstva, sproščenosti, sreče, inspiracije, povečanje ali zmanjšanje aktivnosti itd. in obenem potrebo po stalnem uživanju le-te z namenom **doseganja ugodja** in **hkratnega izogibanja neugodja.** Z drugimi besedami - ta odvisnost se kaže v potrebi, da si posameznik z njenim uživanjem pomaga pri reševanju vsakdanjih življenjskih nalog.

Pri odvisnosti od alkohola začne človek piti v družbi in hitro spozna, da ga alkohol učinkovito osvobaja napetosti in skrbi. Tako vse pogosteje sega po kozarčku alkoholne pijače, kadar si zaželi »sprostitve«. Skratka gre za pitje z namenom »olajšanja«. Pogosto pitje z namenom, da se **zmanjša napetost**, je **prvi znak začetnega alkoholizma in psihične odvisnosti od alkohola.** Alkoholik se začne zavedati direktne zveze med pitjem in sproščenostjo, ki mu jo to pitje prinaša. Na začetku se zateka k alkoholu kot sredstvu za sprostitev le občasno, postopoma pa pride do rednega pitja, a še vedno brez znatne zastrupitve.

Poleg tega načina, ki mu lahko rečemo **čustvena pot** v alkoholizem, obstoji še drugi, **sociogeni,** ki vodi skozi družbeno in delovno sredino, v kateri je pitje in opijanje normalna stvar. Oba načina pripeljeta do vse pogostejšega in hujšega opijanja. To obdobje lahko traja od **nekaj mesecev do nekaj let.** Značilno za to fazo je, da **toleranca narašča.** To pomeni, da oseba lahko uživa vedno večje količine alkohola (5 do 10 krat več kot prej), ne da bi pri tem kazala znake vinjenosti, oziroma, da bi dosegla želeni učinek opitja. To naraščanje tolerance pripisujemo sposobnosti prilagajanja organizma na alkohol.

Podobno kot pri alkoholu vodijo v odvisnost od drugih psihoaktivnih snovi prav tako čustveni in sociogeni dejavniki.

Duševna odvisnost od neke psihoaktivne snovi **je trajna,** vendar jo je z zdravljenjem možno povsem pomiriti, tako da nima zdravljeni in rehabilitirani

odvisnik z njo nobenih težav. Ko namreč postopoma popravi zverižene odnose v družini in si tudi na delovnem mestu in v širšem okolju ponovno pridobi izgubljeno zaupanje in ugled, se mu postopoma povrnejo samospoštovanje, samozaupanje in samozavest, tako da lahko različne življenjske stiske rešuje na ustreznejše načine kot prej. Morebitno trenutno željo po psihoaktivni snovi premaga in zatre v sebi, saj vsega, kar je mukoma uredil, ni pripravljen zavreči za trenutke varljive »sreče«.

Toda pozor! Že prvi stik s psihoaktivno snovjo prebudi duševno in kasneje tudi telesno odvisnost. Npr. s požirkom alkoholne pijače prebujena sla po alkoholu je tako močna, da se ji nihče ne more daljši čas upirati. Izjeme ni.

Telesna (fiziološka, fizična) odvisnost

To je odvisnost od psihoaktivne snovi, ki izhaja iz **spremenjenega fiziološkega stanja organizma** zaradi ponavljajoče se uporabe te snovi. Značilnost te odvisnosti, v nasprotju z duševno odvisnostjo, so resne fiziološke disfunkcije (tj. **telesne motnje,** do katerih pride zaradi poslabšanega delovanja posameznih celic, tkiv in organov), ki se pojavijo, če pride do nenadne odtegnitve psihoaktivne snovi ali če je uporabljen antagonist (tj. protistrup, protidroga). Te motnje se kažejo kot abstinenčni znaki pri odvisniku, vzrok za to pa so razne spremembe v kemičnih procesih telesa, tako da le-ti ne morejo potekati brez prisotnosti psihoaktivne snovi. Kadar je odvisnik torej telesno odvisen, **ni sposoben abstinirati** brez zanj precej neprijetnih telesnih posledic oz. motenj.

Zaradi dolgotrajnega, rednega in prekomernega uživanja določene psihoaktivne snovi se je odvisnikov organizem tako navadil na to snov, da niti enega dne ne more prestati brez nje. Brž, ko mu je zmanjka in količina te snovi v krvi pade, se pojavijo **abstinenčni znaki**: tresenje rok, jutranje siljenje k bruhanju in kolcanje, znojenje, nemir, glavobol, razdražljivost itd.

Te težave, ki bi ob abstiniranju trajale nekaj dni, nakar bi počasi minile, pa so tako neprijetne, da se jih hoče odvisnik takoj znebiti, zato kolikor naglo le more poseže po svojem »zdravilu«. Ko namreč zaužije novo količino psihoaktivne snovi, abstinenčne težave prenehajo.

Vzroki odvisnosti

Psihoaktivna snov

Vsaka odvisnost od psihoaktivne snovi se začne zaradi zmožnosti te snovi, da **vpliva na človekovo duševnost**. Ta vpliv se lahko kaže kot prijetno počutje in sproščenost, razbremenitev, brezskrbnost, pomiritev ali pa tudi kot večja aktivacija, vzburjenje - pač glede na vrsto zaužite psihoaktivne snovi. Vsekakor pa psihoaktivna snov posamezniku omogoča, da ubeži iz resničnosti v sanjski svet vsemogočnosti.

Sčasoma euforizirajoči učinek psihoaktivne snovi lahko tako prevlada nad celotnim človekovim zanimanjem, da vso njegovo dejavnost vodi samo še želja po čim hitrejšem omamljanju. Žrtev tedaj zaužije psihoaktivno snov v kakršnikoli obliki že. O užitku, estetiki ali obrednosti, ki so združeni z uživanjem te snovi, ni več sledu, ostaja le čista euforomanija - alkoholomanija, narkomanija, tabletomanija itd.

Človek

Po mnenju nekaterih strokovnjakov si moremo slo po psihoaktivni snovi razlagati le kot znamenje **notranje neprilagojenosti**, ki je mnogokrat samemu človeku nedoumljiva in ne more nanjo prav nič vplivati. Takim ljudem v določenih življenjskih razmerah psihoaktivna snov trenutno res pomaga, saj se pod njegovim vplivom čutijo **močnejše, podjetnejše, znebijo se občutka manjvrednosti**. Ravno ta učinek psihoaktivne snovi pa je nemara njena najbolj zapeljiva lastnost. Namesto, da bi se človek spoprijel s težavami in jih premagal, se začne zatekati k psihoaktivni snovi. Seveda se v treznem stanju zaveda, da z zaužitjem take snovi ni rešil svojega problema, ampak se s tem samo slepi.

Pri begu pred samim sabo odvisnik beži pred tem, kakšen je v resnici: **negotov, nesamozavesten, nezaupljiv, poln občutkov manjvrednosti, z nizkim samospoštovanjem, preobčutljiv za vsakdanje težave, okrnjen v sposobnosti navezovanja trdnih in trajnih odnosov z drugimi ljudmi.**

Ker spada alkohol med najbolj razširjene psihoaktivne snovi, si oglejmo njegovo delovanje. Že majhne količine zaužitega alkohola pripomorejo k temu, da se človek **otrese privzgojene zaprtosti** in **nezaupljivosti, pozabi na vsakdanje skrbi, žalost in utrujenost, znebi se predsodkov, nima pomislekov pri sklepanju poznanstev, postaja sproščen, zgovoren, dobro razpoložen, podjeten, čuti se dvignjenega nad okolico in tak se dobro in prijetno počuti.** Alkohol torej pripomore k temu, da si posameznik z njegovo pomočjo ustvari

boljšo sliko o sebi kot jo ima sicer, nase in na obdajajoči ga svet začne gledati skozi »rožnata očala«, **optimistično, veselo, poln upov, načrtov in pričakovanj**.

Tudi zmerni pivci se občasno upijanimo - toda zmožni smo določiti čas, kraj, vrsto in količino alkoholne pijače, ki jo bomo popili.

Alkoholiku pa je alkoholna pijača potrebna, ker ga k temu žene odvisnost. Njegova odvisnost od alkohola je namreč zanj sredstvo preživetja - šele s pomočjo alkohola lahko **živi, dela** in se **spopada z vsakdanjimi težavami**. Biti odvisen od alkohola pomeni, da je alkohol alkoholiku zelo pomemben in postane sčasoma njegov najpomembnejši sopotnik, da se njegovo življenje vrti okrog alkohola (beseda »odvisen« izhaja iz »viseti«, le-ta pa iz praindoevropske besede »ueip«, ki pomeni »vrteti se, nihati«), da je z alkoholom v takem odnosu, da ta zadovoljuje njegove potrebe (bodisi duševne, bodisi telesne), da mu omogoča samouresničitev. V tem odnosu je alkohol alkoholiku višja sila, nadrejeni, gospodar, alkoholik pa mu je podrejen in zato nesvoboden in nesamostojen.

Navideznemu **olajšanju** in **sproščenosti**, ki ju nudi alkoholni opoj, sledijo v streznitvi **potrtost, občutek nelagodnosti, krivde** ali celo **sramote**. V tem stanju se začne človek zapirati vase, ne da si ničesar več dopovedati in si išče družbe tistih, ki so na istem kot on. Tako je na najboljši poti, da si ga bo alkohol docela zasužnjil, zakaj pred temi navidez nerešljivimi problemi beži spet in spet k alkoholu in se tako kmalu znajde v začaranem krogu, ki ga vodi v nezadržen osebnostni, socialni in zdravstveni propad.

Socialno okolje

a) Širša družba

V deželi, kjer narodne navade, javno mnenje in družbene norme odklanjajo uživanje določene psihoaktivne snovi, postanejo odvisni od te snovi le ljudje, ki so že prvotno duševno zelo neuravnovešeni in moteni. V deželah, kjer pa je odnos do uživanja te snovi povsem drugačen, pa postanejo ljudje množično odvisni od te snovi, ne glede na duševno uravnovešenost. Slovenska družba ima npr. tak pozitiven, dovolilen, vzpodbujevalen odnos do alkohola, dostopnost in ponudba alkoholnih pijač je zelo velika, to pa vodi k porastu števila alkoholikov v naši družbi.

b) Družina

Družina ima pri odnosu posameznika do psihoaktivne snovi izredno vlogo. V družini se namreč posameznik lahko počuti **sprejet, varen, ljubljen**, si pridobi občutek **samozaupanja** in **samospoštovanja**, kar mu bo omogočilo zdrav osebnostni razvoj.

Lahko pa se otrok v družini počuti prav obratno: nesprejet, utesnjen, nezaželen, kar ga bo kasneje utirilo k iskanju zadovoljstva zunaj kroga medsebojnih odnosov, torej k temu, kar mu navidezno prinašajo psihoaktivne snovi.

Velika večina otrok dobi prvi kozarec alkoholne pijače iz rok staršev, le redkim pa starši razložijo, da človek od pitja lahko postane alkoholik in kako hudo je to.

Raziskave kažejo, da najbolj razdiralno na otrokov odnos do alkohola vpliva **odvisnost staršev od alkohola** ali pa popolnoma **togo odklanjanje alkoholnih pijač**. Nobena od teh skrajnosti namreč ne dovoljuje otroku izoblikovati lastnega, naravnega, neobremenjenega odnosa do uživanja alkoholnih pijač.

V zgodbah mladih narkomanov pogosto naletimo na podatek o razdrti družini. Toda tudi kadar je družina popolna in navzven v redu funkcionira, podrobnejša analiza pokaže odtujenost in čustveno sušo.

c) Šola

V šoli se otrok pravzaprav prvič srečuje z vrstniki in drugimi ljudmi zunaj kroga družine. **Stališča in norme**, ki veljajo v tem okolju lahko znatno vplivajo na oblikovanje otrokovih lastnih stališč do psihoaktivnih snovi.

Razen tega je v šoli otrok izpostavljen številnim **obremenitvam** in **pritiskom**, saj šola poudarja storilnostno plat osebnosti, poudarja in nagrajuje otrokovo pridnost in prizadevnost v okviru ustaljenih norm, manj pa jo zanima njegova ustvarjalnost ali njegovo čustvovanje. Da bi se umaknili pred pritiski šole, se nekateri otroci zatečejo k »špricanju« pouka, k pohajkovanju in ko se v družbi junačijo drug pred drugim, posegajo tudi po psihoaktivnih snoveh.

Dandanes so v mrežo drog ujeti pretežno doraščajoči mladostniki. V nasprotju z alkoholom, ki ga otrokom posredujejo starši, mladostniku drogo ponudijo njegovi vrstniki. V obdobju, ko ima mladostnik občutek, da ga ne razumejo, ko se upira avtoritetam, ko kljubuje ožjemu družinskemu ali širšemu

družbenemu okolju, ko želi biti sprejet kot zrel v krog vrstnikov, ko si želi ublažiti različne čustvene napetosti, tesnobo, občutje manjvrednosti, se pri njem pojavlja tudi interes za drogo. V tej dobi iskanja so kajpada zelo vabljive obljube o »notranji osvoboditvi«.

č) Delovno okolje

Na delovnem mestu prebijemo večino svojega časa v najbolj produktivnem delu življenja. Delovno okolje lahko predstavlja rizični dejavnik za nastanek odvisnosti takrat, kadar je to vir posameznikovih **stisk**, kadar zahteva **velike umske ali telesne napore**, kadar je zaradi tega porušeno človekovo razmerje med delom in počitkom oziroma med napetostjo in sprostitvijo. Med poklice, ki predstavljajo večji rizik, lahko štejemo gostinstvo, gradbeništvo, delavce v alkoholni industriji in vinogradništvu, delavce, ki opravljajo pretežno terensko delo, v to skupino pa sodijo tudi poslovneži.

Preprečevanje odvisnosti

Med ukrepe, ki služijo preprečevanju odvisnosti lahko uvrstimo:

1. **Informiranje in izobraževanje mladih o odvisnostih,**
saj npr. marsikateri zdravljenec, ki se zdravi zaradi posledic odvisnosti pri nas v Psihiatrični bolnišnici Ormož, pravi: »Če bi vedel to, kar vem o odvisnosti zdaj, me tukaj ne bi bilo.« Informiranost lahko namreč prispeva k temu, da se nekdo opozoril zave in ustrezno ukrepa, preden je pregloboko zabredel. Temu služijo tudi radijska in televizijska sporočila v zvezi z vožnjo v pijanosti: »Smrt je v vaših rokah. Ne trosite je naokoli.«

2. Organizacija **atraktivnih športnih ali drugačnih prostočasnih aktivnosti za mlade**, ki jim omogoča smotrno izrabo prostega časa, možnost sprostitve, uživanja, navezovanja pristnih prijateljskih stikov z vrstniki, s čimer si pletejo svojo socialno mrežo. Le-ta jih lahko obvaruje pred morebitnimi zdrsi v brezno omame. V zvezi s tem velja morda omeniti v Sloveniji široko zastavljeno akcijo »Veter v laseh - s športom proti drogi«, kjer se mladi med sabo merijo v rolkanju, ulični košarki in odbojki.

3. Ustvarjanje delovnih mest, da imajo posamezniki možnost nekaj prispevati družbi, da se počutijo koristni, da se potrdijo v svoji delovni vlogi, ki jo nosijo večino dneva. Zaposlenost prispeva tudi k rednemu zaslužku, kar zmanjšuje možnost kriminalitete bodisi v smislu kraj bodisi v smislu preprodajanja drog ali ukvarjanja s prostitucijo, kar je v dobršni meri povezano z brezposelnostjo.

4. Prepoved uživanja škodljivih psihoaktivnih snovi na delovnem mestu ter dosledno disciplinsko ukrepanje v primeru prekrška prav tako zmanjšujeta število odvisnikov. V marsikaterem podjetju namreč kar dolgo tolerirajo odvisnika, če je le-ta prizadeven, priden, dosega in presega normo, s čimer pa v bistvu podpirajo in podaljšujejo njegovo agonijo in zna se celo zgoditi, da si tak človek kljub zdravljenju ne bo mogel več opomoči, in sicer zato, ker na zdravljenje ni prišel pravočasno. Posledice odvisnosti se pokažejo na delovnem mestu namreč precej pozno, ko je tak človek že vrsto let odvisen od neke psihoaktivne snovi.

5. **Pravočasno zdravljenje odvisnih staršev** lahko prispeva k preprečevanju odvisnosti njihovih otrok, saj lahko le zdravljeni in rehabilitirani starš še prispeva k pravilni vzgoji svojih otrok, jim nudi pozornost, toplino, ljubezen, spoštovanje, se skupaj z njimi igra, uči, hodi z njimi v planine ali k drugim športnim aktivnostim ter v družini ponovno prevzame vlogo moža in očeta (ali žene in matere) in tako prispeva k temu, da se otroci naučijo razlikovati med vlogama obeh staršev in da si sami ukrojijo svojo vlogo, ki jo bodo potrebovali v svoji bodoči družini.

VIRI:

Alkoholizem (skripta), 1997. Psihiatrična bolnišnica Vojnik.

Tanja Belec (et al.), 1997. Bilten - B.R.O.Ž. (Blazno resno o življenju). Projekt mladinskih učnih delavnic, namenjen ptujski srednješolski mladini, organiziran v sodelovanju Adventistične humanitarne organizacije in Centra interesnih dejavnosti Ptuj.

Harold I.Kaplan, Benjamin J.Sadock, 1989. Comprehensive Textbook of Psychiatry/V. Baltimore: Williams & Wilkins.

Nina Mazi, 1993. Resnica o kavi. Življenje in tehnika, št.11.

Lev Milčinski (ur.), 1986. Psihiatrija. Druga dopolnjena izdaja. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Daša Moravec Berger (ur.), 1995 Mednarodna klasifikacija bolezni in sorodnih zdravstvenih problemov za statistične namene, deseta revizija: MKB-10. (Prevod dela: International statistical classification of diseases and related health problems. 10th revision. ICD-10. World Health Organization, 1992.) Poglavje: Duševne in vedenjske motnje zaradi uživanja psihoaktivnih snovi. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije.

Aleksander Može, 1992. Alkoholizem, 2.izdaja. Idrija: Psihiatrična bolnišnica Idrija.

ODVISNOST V EVROPI (Tretja evropska metadonska konferenca; Regijsko srečanje srednje in vzhodnoevropskih držav o terapevtskih programih za odvisnike od drog; Evropska konferenca o »outreach« in pristopu »open community«). Ljubljana, 17.-20.9.1997. (Izšel je tudi zbornik abstraktov z enakim naslovom, ki sta ga uredila Andrej Kastelic in Tatja Kostnapfel Rihar, izdala pa ga je Coordination of Centres for Prevention and Treatment of Drug Addiction v Ljubljani.)

Jernej Pečjak in Damjana Mohorko, 1995. Zbogom, cigareta. Priročnik o tem, kako postanete in ostanete nekadilec. Ljubljana: samozaložba.

Jože Ramovš, 1986. Alkoholno omamljen. Ječa alkoholizma in pot iz nje. 2.dopolnjena izdaja. Celje: Mohorjeva družba.

Arthur S. Reber, 1988. The Penguin Dictionary of Psychology. London: Penguin books.

Marko Snoj, 1997. Slovenski etimološki slovar. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Spoznajmo odvisnost od alkohola (skripta za interno uporabo), 1997. Ormož: Psihiatrična bolnišnica Ormož; Oddelek za zdravljenje bolezni odvisnosti.

Odnos slovenskih mladostnikov do omamnih snovi

V tem sestavku so prikazani izsledki štirih različnih anket, ki so bile izvedene v Sloveniji v zadnjih štirih letih. Na Gorenjskem je anketo pod naslovom »Mladina, alkohol, droga« povzela Majda Srebot-Repinc (sodelovalo je 427 učencev osnovne šole in 195 dijakov srednje šole; starostni razpon se je gibal od 11-19 let), na Štajerskem je anketo z naslovom »Anketa o nekaterih stališčih osmošolcev do dovoljenih in nedovoljenih drog« izvedla Lokalna akcijska skupina za preprečevanje odvisnosti, ki deluje v okviru Rdečega križa v Ormožu (sodelovalo je 217 osmošolcev), v Ljubljani je leta 1998 raziskavo »Droge in srednješolska mladina« izpeljal Bojan Dekleva (sodelovalo je 1352

dijakov prvih razredov srednjih šol), v širšem merilu pa so podatke dobili na Inštitutu za varovanje zdravja Republike Slovenije, kjer je Eva Stergar povzela rezultate ankete z naslovom »Razširjenost pitja alkoholnih pijač med mladostniki« (kar je bilo zbrano v okviru mednarodne raziskave v več kot dvajsetih evropskih državah; v Sloveniji so zajeli 3600 naključno izbranih dijakov prvih letnikov s triinšestdesetih srednjih šol).

Tako alkohol kot druge droge uvrščamo v skupino tako imenovanih psihoaktivnih ali psihotropnih snovi. To so snovi, ki imajo različne učinke na človekovo duševnost, kot npr. prijetno počutje in sproščenost, razbremenitev, brezskrbnost, pomiritev ali pa večjo aktivacijo, vzburjenje - pač glede na vrsto zaužite omamne snovi. Vsekakor pa taka snov posamezniku omogoča, da se iz resničnosti umakne v nek drug, nadomestni svet (npr.reklamni slogan: »Red Bull ti da krila!«), ki mu lahko postane ob ponavljajočem se uživanju te snovi celo bolj domač od stvarnega sveta.

Takih snovi je seveda na tisoče. Že če vzamemo za primer alkoholne pijače, se te med seboj razlikujejo po barvi (svetle, temne, rumene, rdeče, rjave, roza, modre, zelene, prozorne itd.), po vonju (sladek, oster, nežen itd.), po okusu (sladke, kisle, grenke, pekoče itd.), razlikujejo se po načinu pridelave (alkoholno vrenje, destilacija). V splošnem pa jih delimo na pivo, vino in žgane pijače.

Podobno pestre so tudi druge omamne snovi s tem, da so si različne tudi po načinu uporabe. Medtem ko alkoholne pijače pijemo, lahko druge omamne snovi kadimo (tobak, marihuana), jih spijemo z drugo pijačo (pivniki LSD), jih jemo (določene gobe, kaktusi), si jih vbrizgamo v žilo (heroin), jih njuhamo (kokain), ali jih vzamemo v obliki tablete (ecstasy, različna pomirjevala).

Razmerje med posameznimi psihoaktivnimi snovmi je glede na dejansko redno uporabo v razvitem svetu tako: na prvem mestu je kofein (kava, čaj, kola, energijski napitki, čokolada) s 70 %, na drugem mestu je nikotin (cigarete) s 30 %, na tretjem alkohol z 18 %, na četrtem marihuana s 5 %, vse ostale psihoaktivne snovi pa skupaj dosegajo 3 %.

Kava je od vseh psihoaktivnih snovi še najbolj nedolžna, saj dokaj ugodno vpliva na človeški organizem, ker vsebuje precej mineralov, sodeluje pri razstrupljanju organizma in povečuje mišično moč, spodbuja vzdržljivost mišičnega tkiva, pospešuje dihanje in krvni obtok ter zvišuje funkcionalne sposobnosti živčnega sistema. Izsledki najnovejših znanstvenih raziskav kažejo, da je kava tudi dokaj močan naravni afrodiziak, saj občutno zvišuje potenco. Nevarnost, ki jo povezujejo s kavo, pa je v tem, da lahko botruje kasnejšemu uživanju nevarnejših poživil (npr.amfetaminov, kokaina).

Na deveti svetovni konferenci o **tobaku** in zdravju leta 1994 v Parizu je Svetovna zdravstvena organizacija (WHO) razkrila, da tobak pomori več ljudi kot najhujše epidemije. Pri tem več ljudi umre zaradi bolezni srca in ožilja, ki jih povzroči kajenje, kot pa zaradi različnih vrst raka. Število smrtnih žrtev je med kadilci štirinajstkrat večje kot pri tistih, ki se ne vdajajo tobačnemu dimu. Značilno za odvisnost od tobaka je, da je le-ta zelo trdovratna, saj jih med sto kadilci, ki bi se je radi znebili, to uspe le sedmim.

Alkohol je najboljši blažilec notranjih napetosti (anksiolitik), lahko dostopen in naglega delovanja. Ti učinki ga delajo istočasno zelo privlačnega in zelo nevarnega: ni namreč tako široko dostopnega sredstva, ki bi tako hitro spremenilo človekovo počutje in razpoloženje, njegovo doživljanje resničnosti in njegovo vedenje, kot prav alkohol.

WHO šteje danes sindrom odvisnosti od alkohola za enega najhujših problemov sodobne medicine. Kot družbeno škodljiv (socialno patološki) pojav je namreč v večini razvitih držav po pomembnosti na prvem mestu, kot zdravstveni problem pa je po pogostosti obolevanja na 3.mestu, takoj za boleznimi srca in ožilja ter rakastimi obolenji. Po podatkih WHO živi danes po svetu najmanj 30 milijonov tovrstnih odvisnikov.

Marihuana (»trava«, kanabis; konopljina smola pa je hašiš) povzroča značilno odmaknjeno sanjarjenje v zadovoljni blaženosti, v večjih dozah pa se lahko pojavi neobvladljiv smeh, ekstaza, motnje v vidnem, slušnem, telesnem zaznavanju. Pri kroničnem uživanju lahko nastanejo duševne motnje, ki trajajo od enega do šestih tednov, z blodnjami zasledovalne in veličinske vsebine ter prisluhi. Najpogosteje opaženi kronični učinek marihuane pa je utrujenost, topost, opešanje energije, lena indiferentnost, pa tudi težave v koncentraciji in spominske motnje. Posledično to vodi k trganju stikov z družino, opustitvi šolanja ali prekinitvi zaposlitve ter brezciljnem potepanju po svetu.

Vse omamne snovi imajo to lastnost, da ob redni in prekomerni uporabi pahnejo človeka v odvisnost. Najbolj preprosto povedano, nekdo je odvisen od omamne snovi takrat, ko ima močno, nepremagljivo željo da bi nadaljeval z njenim uživanjem. Ta želja lahko izhaja iz potrebe, da bi doživel njene učinke ali da bi se izognil neprijetnim doživetjem zaradi njene odsotnosti. Odvisnost od psihoaktivne snovi je lahko v osnovi večinoma psihološka (duševna) ali fiziološka (telesna).

Izraz »prekomerna uporaba« pomeni pri alkoholnih pijačah doživetje opitosti oz. pijanosti, pri mamilih pa omamo, »zadetost«. Slovenski mladostniki (pa tudi odrasli) si pojem »prekomerno« napačno predstavljajo (in posledično tudi pojem odvisnika, npr.alkoholika. Tako tudi marsikdo, ki je odvisen od

alkohola, skuša to pred sabo in drugimi prikriti z besedami: »Saj nisem bil tak, da bi se po jarkih valjal!«).

O tem, ali imamo potrebo po kaki omamni snovi, se lahko zlahka prepričamo sami. Gre za to, da šest tednov ne poskusimo nobene alkoholne pijače ali druge omamne snovi, ki jo občasno ali redno uporabljamo. Če šesttedenski preizkus vzdržimo brez težav, pomeni, da te snovi ne uporabljamo prekomerno. Če pa se pojavijo težave kot npr.želja po opitju oz.omamljanju, nemir, razdražljivost, vzkipljivost, prepirljivost, živčnost, občutek, da nam nekaj manjka, to, da se ne znamo z ničemer zaposliti, da se lotevamo večih stvari, pa nam ne gre nobena od rok, slabost, glavobol, pa pomeni, da smo s to snovjo vzpostavili nek odnos, v katerem nam je ta snov zelo pomembna.

Velik del 15-letnih otrok se ne zaveda tveganja za zdravje zaradi pitja alkoholnih pijač. Petina jih npr.meni, da enkratno ali dvakratno pitje petih ali več alkoholnih pijač vsak konec tedna ne predstavlja tveganja za zdravje (Stergar). Le četrtina ormoških 14-letnikov je odgovorila, da lahko alkoholne pijače povzročajo zasvojenost (LAS Ormož). Med mladostniki obstaja velika strpnost do pitja alkoholnih pijač: dve tretjini jih ne obsoja ljudi, ki spijejo eno do dve pijači večkrat na teden; skoraj 60 % jih je strpnih do ljudi, ki se napijejo enkrat na teden. Tovrstna strpnost je posledica dejstva, da je slovenska kultura »mokra« oz.alkoholna (celo državna himna je napitnica!). Tako tudi ne čudi, da smo takorekoč posvojili pesem, ki jo prepeva Saša Lošić: »Bolje biti pijan nego star!« ali da pri nas obstaja bend z imenom »The Drinkers« in imenu primernimi pesmimi. Če vprašamo učence ob koncu osnovne šole, ali so že poskusili kako alkoholno pijačo, jih pritrdilno odgovori devet od desetih fantov in osem od desetih deklet (Stergar, Dekleva, LAS Ormož, Srebot-Repinc). Že pri enajstih letih je alkohol poskusilo 65 % učencev, kar pomeni, da se slovenski otroci še prej in še bolj množično kot s cigaretami srečajo z alkoholom. Večina osnovnošolcev je povedala, da so jim te pijače prvi ponudili njihovi starši (Srebot-Repinc, Ramovš-a), hkrati pa od staršev ne izvedo, da lahko uživanje alkohola pelje v odvisnost (Ramovš-a, Dekleva). Dve tretjini staršev osnovnošolcev ve, da njihovi otroci uživajo alkohol, a jim tega v 55 % ne dovolijo. Starši dijakinj v dveh tretjinah vedo, da dekleta uživajo alkohol, a jim le v eni tretjini tega ne dovolijo, kar pomeni, da strpnost staršev do tovrstnega vedenja s starostjo svojih hčera narašča. Podobno je tudi pri fantih, s tem, da le ena polovica staršev ve, da dijaki uživajo alkoholne pijače in jim v eni tretjini tega ne dovolijo (Srebot-Repinc).

Priložnosti za opijanje predstavljajo predvsem različne zabave (»žuri«) in praznovanja, pa tudi alkoholne pijače doma, pri čemer sta oba deleža višja za učence osnovnih šol kot za dijake srednjih šol. Osmošolci se na zabavah opijejo v 70 %, srednješolci pa v 40 %, ob praznovanjih rojstnih dni pa osnovnošolci v

20 % in srednješolci v 10 %. Doma uživa alkoholne pijače tretjina osnovnošolcev in četrtina srednješolcev. Toda pri srednješolcih narašča število dijakov, ki pijejo alkoholne pijače vsak dan. Če je ob koncu osnovne šole takih otrok 2 %, jih je v srednji šoli 4 % (Srebot-Repinc). Dijakov, ki se opijejo vsaj enkrat na mesec (tj.da spijejo najmanj pet zaporednih alkoholnih pijač zapored) je skoraj tretjina.Med dijaki obstaja razlika glede pitja v zvezi s srednjo šolo, ki jo obiskujejo. Medtem, ko gimnazijci uživajo relativno malo alkoholnih pijač, pa jih dijaki dvo- in triletnih programov popijejo bistveno več (Dekleva). Vrsta alkoholne pijače, ki jo mladostniki pijejo ob takih priložnostih je regionalno pogojena. Medtem ko na Gorenjskem prevladuje pivo (70 %) (Srebot-Repinc), sta v vinorodnih predelih pivo in vino enako pogosto zastopana (LAS Ormož). Značilno pa je, da fantje pogosteje pijejo pivo in vino, dekleta pa žgane pijače (Stergar).

Različne težave zaradi opitosti ima okrog petina 15-letnikov - tako npr.poškodujejo različne predmete, si strgajo obleko, se zapletejo v prepire, vozijo motorno kolo pod vplivom alkohola, doživijo neželeno spolno izkušnjo ali nezaščiten spolni odnos (kar pomeni rizično vedenje predvsem zardi možnosti okužbe s HIV).

V primerjavi z letom 1995 je leta 1998 poskusilo alkoholne pijače 5 % več dijakov, 8 % več jih je bilo opitih, v zadnjem mesecu pa se je napilo 7 % več dijakov kot po njihovih izjavah iz leta 1995.

Pitje in opijanje z alkoholnimi pijačami je med mladostniki bolj pogosto kot kajenje tobaka ali jemanje katerekoli druge droge (Stergar). To lahko povežemo z njihovo dostopnostjo. Ormoški 14-letniki so se glede dostopnosti omamnih snovi namreč opredelili takole: najlažje je priti do lepila in marihuane (za oboje velja
30 %), nato do alkohola (15 %), tretje mesto pa si delijo cigarete in hlapljive snovi (10 %), najtežje dostopne pa so druge droge (3 %).

Cigarete je poskusilo že 62 % 15-letnikov, redno pa kadi (najmanj eno cigareto na dan) 26 % fantov in 19 % deklet prvih letnikov srednjih šol. Medtem, ko redno kadi le 17 % gimnazijcev, je med dijaki dveletnih programov skoraj polovica kadilcev. V primerjavi z letom 1995 sedaj kadi 3 % več dijakov (Dekleva). Podobno kot v odnosu do alkohola tudi kajenja dijaki ne obsojajo oziroma mu ne pripisujejo škodljivih posledic.

Medtem ko otroci poskušajo alkoholne pijače predvsem zaradi zabave in radovednosti (oboje v približno enakem odstotku, skupaj pa 50 %), poskušajo cigarete in druga mamila bolj zaradi radovednosti (LAS Ormož). Med drogami prevladuje marihuana s 25 % (Dekleva), ki pa lahko sčasoma pomeni tudi vstop

v resnejšo odvisnost od drugih drog. (Zgodbe uživalcev heroina so si praktično identične: »Začel sem s travo in pozneje prešel na iglo.«) Prav v zvezi s tem je treba še enkrat omeniti alarmantno dejstvo, ki so ga navedli ormoški 14-letniki - namreč to, da je marihuana lažje dostopna od alkohola - pri čemer prav gotovo ni šlo za jezikovni nesporazum, saj je anketa vpraševala po marihuani in ne po »travi«. Ostale vrste drog so med mladostniki omenjene v precej nižjih odstotkih – manj kot 5 % (Srebot-Repinc, Dekleva), toda podatek, da je heroin poskusilo že 3 % mladostnikov, je zaskrbljujoč. Razen tega uporaba drog strmo narašča s starostjo. Če se z drogo pri vrstnikih srečuje četrtina 15-letnikov, se z drogo pri vrstnikih srečujeta že dva od treh 19-letnikov. Strokovnjaki so ocenili, da je v Sloveniji približno 10 – 15.000 uživalcev drog, od katerih pa jih je le 3.000 zaprosilo za pomoč.

Nedovoljene droge poskusijo mladostniki v povprečju okrog 14.leta starosti, posamezniki pa že prej (Dekleva). Prevladuje marihuana, mladi pa posegajo tudi po pomirjevalih (ki jih dobijo kar doma), ecstasyju (8 %), pa celo po heroinu in kokainu (Dekleva). Prvo nedovoljeno drogo dobijo večinoma od prijateljev, kar pomeni, da stereotip o preprodajalcih, ki vsiljujejo nedolžnim otrokom drogo, očitno ne ustreza resnici. Neznanci so jim jo ob prvem poskusu preskrbeli le v 3 % (Dekleva). Razlike med letoma 1995 in 1998 v pogostosti izkušenj z nedovoljenimi drogami so pri dijakih prvih letnikov zelo velike. Marihuano je v letu 1998 uporabilo kar 55 % več dijakov, heroin 350 % več, ecstasy 285 % več LSD in halucinogene droge pa 110 % več (Dekleva).

Raziskava Dekleve je ugotovila tudi povezavo med kajenjem tobaka oziroma uživanjem alkohola (ki sta dovoljeni drogi) in uživanjem nedovoljenih drog. Med kadilci in uživalci alkohola so pogosteje taki, ki so že poskusili marihuano ali katerokoli drugo drogo in ki te droge tudi razmeroma pogosto uporabljajo.

Pomemben pokazatelj pri uporabi nedovoljenih drog je šolski uspeh in počutje v šoli. V vseh primerih se z večjo uporabo drog namreč zmanjšata šolska uspešnost in navezanost na šolo.

Medtem ko je pitje in opijanje zelo prepleteno z našo kulturo (in poskusi, da bi tovrstno »razvado« pri nas omejili segajo že v 17.stoletje z Valvasorjem (Ramovš-b)), pa so droge v Slovenskem prostoru dokaj nov pojav. O tem nam priča tudi število šal: medtem, ko o pivcih kroži na stotine šal, jih je o narkomanih bore malo, kar pomeni, da gre za pojav, ki je tako nov, da se z njim še ne moremo psihološko spoprijeti tako, da bi v njem videli tudi šaljivo plat. Podobno velja za pregovore - v zvezi z alkoholom jih je veliko, v zvezi z mamili pa sam ne poznam nobenega.

Pri preprečevanju razvoja in širitve odvisnosti je uspešna le celostna, dolgotrajna in sistematična družbena akcija. Na to npr.meri Stergarjeva, ko se zavzema za omejeno dostopnost do alkoholnih pijač, upoštevanje starostne omejitve za nakup in točenje, visoke cene, prepoved ponudbe alkoholnih pijač v določenem krogu okrog izobraževalnih ustanov. Na to merijo tudi predlogi, ki so bili podani na skupščini Rdečega križa Slovenije s strani Komisije za boj proti alkoholizmu in narkomaniji leta 1998. Predlagali so uskladitev pouka v šolah z delovnim časom staršev, kar pomeni, da bi bil pouk le dopoldne, zavzeli so se za podaljšanje porodniškega dopusta, da bi lahko matere dalj časa negovale svojega otroka, zavzeli so se za dostopnejše cene žičnic za mlade smučarje, kjer bi razliko v ceni pokrila sredstva, ki se zbirajo za telesno kulturo.

Kaj pa lahko naredimo za otroke v družini ali šoli?

Vsekakor jih je treba izobraževati o problematiki odvisnosti, saj kakor kažejo rezultati predstavljenih anket, mladostniki o tej problematiki nimajo prave predstave. Za mladostnike je v tem smislu gotovo najbolj primerno prebiranje leposlovnih knjig, ki povzemajo resnično življenje odvisnikov (kot npr. Lucien Aimée Duval - Otrok ki se je igral z luno, William Boroughs - Džanki, Aleister Crowley - Dnevnik uživalca mamil, Nikolaj Cimer - Netopir pod srajco, ali knjige: Mi, otroci s postaje Zoo, Trainspotting, V omami LSD, Ženska, ki se je zaletela v vrata) in pogovori z njimi o tem, kar so prebrali. Nadalje jih je treba naučiti, da so težave sestavni del življenja in kako se lahko nanje na smiselne in neškodljive načine odzovemo npr. s pogovorom, z vztrajanjem v poskusu, da bi težavo razrešili, z rekreativno razbremenitvijo (tekom, plavanjem, kolesarjenjem) in podobno. Usmerjati jih je treba v lastno aktivnost, da se sami ukvarjajo s področji, ki jih privlačijo in na katerih se potrjujejo (npr.rekreativne dejavnosti, slikanje, branje knjig, sodelovanje v folklorni skupini,v dramskem krožku, v glasbeni šoli itd.), to je s področji, ki jim dajejo veselje do življenja in dvigujejo samozavest.

Če sklenem: naši mladostniki že zelo zgodaj prihajajo v stik z alkoholom, tobakom in drugimi omamnimi snovmi, kar je rezultat velike ponudbe teh snovi in sorazmerno lahke dostopnosti. Dolgoročno to pomeni, da bo iz velikega števila mladih, ki so te snovi poskusili, nastalo tudi veliko kasnejših odvisnikov. Na drugi strani pa je v zvezi s preprečevanjem teh pojavov v širši družbi malo narejenega. Kot pravi Brane Gradišnik: »Dovoljeno se je delati, da nas skrbi pitje alkohola, dovoljeno je imeti simpozije, konference, ni pa dovoljeno dejansko in odločilno poseči v porabo alkohola.« (Podobno velja za druge omamne snovi.) In to je tisto, kar je pri vsem tem najbolj zaskrbljujoče.

VIRI:

Bojan Dekleva, 1998. Droga in srednješolska mladina v Ljubljani. Ljubljana: Mestna občina Ljubljana in Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.

Lokalna akcijska skupina za preprečevanje zlorabe drog pri Rdečem križu v Ormožu ter pod okriljem Občine Ormož, 1999. Anketa o nekaterih stališčih osmošolcev do dovoljenih in nedovoljenih drog.

Jože Ramovš (-a), 1986. Alkoholno omamljen. Ječa alkoholizma in pot iz nje. 2.dopolnjena izdaja. Celje: Mohorjeva družba.

Jože Ramovš (-b), 1983. Boj za življenje družine. Zdravljenje alkoholizma in urejanje neskladne družine. (Alkoholno omamljen II). Celje: Mohorjeva družba.

Majda Srebot-Repinc, Mladina, alkohol, droga.

Eva Stergar, 1996. Razširjenost pitja alkoholnih pijač med mladostniki.

Povzetek rezultatov ankete o rabi alkohola in drugih drog v ormoških osnovnih šolah in na gimnaziji Ormož za leto 2004

Anketo je izpolnilo 183 učencev zadnjega razreda osnovnih šol ter 59 dijakov drugega letnika in 51 dijakov četrtega letnika gimnazije Ormož.

Pivo in vino so poskusili že skoraj vsi osmošolci, pri čemer pa je opazen porast v primerjavi z letom 1999 za približno 10%, od tega nekoliko izrazitejše pri dekletih. Tovrstne pijače so poskusili tudi skoraj vsi gimnazijci, pri čemer je pri dekletih drugega letnika gimnazije Ormož njihov delež višji kot pri fantih istega letnika. To je lahko povezano s tem, ker dekleta drugega letnika gimnazije več hodijo zvečer ven v primerjavi s fanti istega letnika. »Iti ven« pomeni za dekleta predvsem obisk lokalov in diskotek.

Po žganih pijačah posegajo bolj fantje kot dekleta, medtem ko se dekleta v primerjavi s fanti bolj odločajo za pravo kavo.

Alkoholne pijače uživajo mladi od osnovne šole naprej predvsem 2-4 krat mesečno. Največja pogostost opijanja, ki se pojavlja, je 4 ali večkrat tedensko, kjer je delež fantov višji kot pri dekletih, skupaj pa gre za 11% dijakov. Dijaki, ki se tako pogosto opijajo nagibajo tudi k pogostejšem uživanju marihuane (polovica od njih jo je v zadnjem mesecu zaužila več kot 6-krat).

Medtem, ko povezujejo osmošolci uživanje alkohola predvsem z radovednostjo, pa ga gimnazijci povezujejo z zabavo. Zato gimnazijcem med družbenimi ukrepi, ki bi pripeljali do manjše porabe alkohola, odgovor »zabava brez alkohola« ni preveč všeč (medtem, ko so osmošolci izbrali ta odgovor v večini primerov). Gimnazijci se v zvezi s preventivnimi ukrepi bolj nagibajo k mnenju, da ne verjamejo v kakršnekoli preventivne ukrepe družbe. Ravno zato, ker gimnazijci povezujejo alkohol z zabavo, tudi ne navajajo toliko negativnih posledic uživanja alkohola kot osmošolci. Osmošolci kot posledice uživanja alkohola navajajo mačka, okvare zdravja, dejanja, ki bi jih kasneje obžalovali, težave s policijo; medtem ko gimnazijci navajajo mačka, zabavo, občutek sproščenosti, pozabljanje na težave, pa tudi dejanja, ki bi jih kasneje obžalovali.

Pri kajenju cigaret prednjačijo fantje (od osnovne šole do obeh letnikov gimnazije), prav tako prednjačijo fantje v kajenju marihuane. V četrtem letniku poskušajo dijaki (spet bolj fantje kot dekleta) razen marihuane tudi druge droge: kokain, LSD in ekstazi.

Nedovoljena mamila bi anketiranci poskusili večinoma iz radovednosti in zabave. Delež mladih, ki prepovedanih drog ne bi poskusili pada od 43% v

osnovni šoli na 21% v četrtem letniku gimnazije. Zaskrbljujoče pa je, da o izkušnji s heroinom poročajo že osnovnošolci (1% fantov in 2% deklet).

Anketinaci so odgovarjali tudi na vprašanje, koliko so poučeni o določenih psihoaktivnih snoveh. Skoraj vsi so poročali, da so o alkoholu in cigaretah dovolj poučeni, manj pa so poučeni o nedovoljenih drogah.

Podrobnejši rezultati ankete o rabi alkohola in drugih drog v ormoških osnovnih šolah in na gimnaziji Ormož za leto 2004

Anketo je izpolnilo 183 učencev zadnjega razreda osnovne šole (102 fanta [= 55% celotnega vzorca] in 81 deklet [= 45% celotnega vzorca]). Povprečna starost učencev osnovnih šol je 15 let (večina [= 68%] jih je rojena leta 1989).

Anketo je izpolnilo tudi 59 dijakov drugega letnika gimnazije Ormož (24 fantov [= 41% celotnega vzorca] in 35 deklet [= 59% celotnega vzorca]). Povprečna starost dijakov drugega letnika je 17 let (večina [= 83%] jih je rojenih leta 1987).

Med dijaki, ki obiskujejo četrti letnik gimnazije Ormož, je anketo izpolnilo 51 dijakov (20 fantov [= 39% celotnega vzorca] in 31 deklet [= 61% celotnega vzorca]. Povprečna starost dijakov četrtega letnika je 19 let (večina [= 76%] jih je rojenih leta 1985).

Na vprašanje, **katero od psihoaktivnih snovi so že poskusili**, so odgovorili takole:

Pivo so poskusili že skoraj vsi osnovnošolci (93% fantov in 95% deklet). V primerjavi z letom 1999, ko so osnovnošolci odgovarjali na enako vprašanje, je opazen porast predvsem pri dekletih (z 78% na 95%). (Pri fantih je opazno rahlo povečanje – od 89% na 93%).

Pivo je poskusilo skupaj 95% dijakov drugega letnika. Pri tem je presenetljivo, da so ga poskusila vsa dekleta, medtem ko znaša delež fantov 87% (kar je v letu 2004 celo manj od učencev osmega razreda osnovnih šol).

Pri dijakih četrtega letnika gimnazije Ormož pa so rezultati bližje pričakovanim izidom. Pivo je poskusilo 96% dijakov četrtega letnika (100% fantov in 93% deklet).

Glede **vina** je pri osnovnošolcih v primerjavi z letom 1999 opazen porast poskušanja le-tega pri obeh spolih za okrog 10% (pri fantih gre za razliko od 88% leta 1999 na 98% leta 2004, pri dekletih pa za razliko od 83% leta 1999 na 95% leta 2004).

Vino je poskusilo 96% dijakov drugega letnika gimnazije Ormož, pri čemer je delež pri dekletih ponovno višji kot pri fantih. (Vino je poskusilo 97% dijakinj in 95% dijakov.)

Vino je poskusilo 98% dijakov četrtega letnika gimnazije Ormož (100% fantov in 96% deklet).

Pri poskušnji **žganih pijač** je pri osnovnošolcih v letu 2004 opazen porast poskušanja le-teh pri obeh spolih, a izraziteje pri fantih. Žgane pijače je poskusilo do leta 2004 tri četrtine fantov (73%) in dve tretjini deklet (64%). (V letu 1999 je žgane pijače poskusilo 59% fantov in 58% deklet).

V poskušanju žganih pijač dijaki drugega letnika prehitevajo osnovnošolce. Skupaj jih je poskusilo 91% dijakov, pri čemer je tu trend izrazitejši pri dijakih (95%), medtem ko so dijakinje poskusile žgane pijače v 88%.

Žgane pijače je poskusilo 96% dijakov četrtega letnika gimnmazije Ormož (100% fantov in 93% deklet).

Glede **prave kave** je pri osnovnošolcih v primerjavi z letom 1999 prišlo do rahlega upada pri obeh spolih. Pravo kavo je poskusilo 50% fantov in 71% deklet, leta 1999 pa 58% fantov in 76% deklet. Trend pa je ne glede na upad v obeh primerljivih letih isti: dekleta bolj pogosto posegajo po pravi kavi kot fantje.

Dijaki drugega letnika pijejo pravo kavo pogosteje kot osnovnošolci. To pijačo je okusilo 71% dijakov, pri čemer je odstotek pri obeh spolih podoben (71% dijakinj in 70% dijakov).

Še več pijejo kave dijaki četrtega letnika gimnazije Ormož. Poskusilo jo je 78% dijakov, pri čemer prednjačijo dekleta (kavo je poskusilo 75% fantov in 80% deklet).

Glede poskušnje **cigaret** je opazen dvig tovrstnega poskušanja pri osnovnošolcih pri obeh spolih, izraziteje pa pri fantih. Cigarete je poskusilo 60% fantov (leta 1999 52%) in 51% deklet (leta 1999 47%).

Kajenje je še bolj prisotno pri dijakih drugega letnika gimnazije Ormož. Skupaj je cigarete poskusilo 74% dijakov, pri čemer prednjačijo fantje (83% dijakov) pred dekleti (68%).

Še več kajenja najdemo pri dijakih četrtega letnika gimnazije Ormož. Cigarete je poskusilo skupaj 84% dijakov, pri čemer prednjačijo fantje (90% fantov in 80% deklet).

Glede poskušnje **marihuane** v anketi leta 1999 nismo spraševali. Podatek za leto 2004 pa je, da fantje osmega razreda osnovne šole bolj nagibajo k poskušanju le-te. Gre za okrog 4% fantov.

Odstotek mladih, ki so poskusili marihuano je še višji za dijake drugega letnika gimnazije Ormož. Ta odstotek znaša 13%, pri čemer je delež fantov bistveno višji od deleža deklet (gre za 25% dijakov in 13% dijakinj).

Pri četrtih letnikih je odstotek tistih, ki so poskusili marihuano v primerjavi z drugim letnikom gimnazije Ormož nekoliko nižji. Marihuano je poskusilo 8% dijakov (15% fantov in 3% deklet). Več pa je v primerjavi z drugim letnikom uporabe drugih nedovoljenih drog. Kokain je tako zaužilo 4% dijakov (5% fantov in 3% deklet), LSD 2% dijakov (5% fantov in 0% deklet), ekstazi 2% dijakov (5% fantov in 0% deklet).

Na vprašanje, **kako pogosto pijejo alkohol** so odgovorili takole:

»**Nikoli**« je leta 2004 odgovorilo 10% osmošolcev. Ta podatek nam v primerjavi z letom 1999 kaže na porast uživanja alkoholnih pijač. Ta porast je izrazitejši zlasti pri dekletih (leta 1999 je odgovor »nikoli« vpisalo 28% deklet, sedaj le še 12%), pri fantih pa je manjši (od 13% leta 1999 do 8% leta 2004).

Delež abstinentov upade nadalje pri gimnazijcih. Nikoli ni alkoholne pijače poskusilo 3% dijakov drugega letnika gimnazije Ormož. (Ta odgovor je podal le 1% dijakov in 3% dijakinj).

Nikoli ni alkoholne pijače poskusilo 2% dijakov (pravilneje bi bilo reči dijakinj) četrtega letnika gimnazije Ormož (0% fantov in 3% deklet).

Dekleta osmega razreda osnovnih šol uživajo alkoholne pijače predvsem **enkrat mesečno oz. nekajkrat na leto**. Delež teh deklet je v primerjavi z letom

1999 narasel od 60% na 77%. Pri fantih osmega razreda je v primerjavi z letom 1999 nakazan upad s 60% na 54% (kar pomeni, da osnovnošolci leta 2004 v primerjavi z letom 1999 uživajo alkoholne pijače pogosteje).

Dijaki drugega razreda gimnazije Ormož uživajo alkoholne pijače enkrat mesečno oz. nekajkrat na leto v 13% (od tega dijakinje v 20%, dijaki pa v 4%).

Dijaki četrtega letnika gimnazije Ormož uživajo alkoholne pijače enkrat mesečno oz. nekajkrat na leto v 19% (od tega dijakinje v 22%, dijaki pa v 15%).

Fantje osmega razreda uživajo alkoholne pijače predvsem **2-4 krat mesečno**. V primerjavi z letom 1999 se je ta odstotek dvignil z 20% na 27%. Pri dekletih osmega razreda je ostal ta odgovor v primerjavi z letom 1999 enak (8%).

Dijaki drugega letnika uživajo alkoholne pijače prav tako predvsem 2-4 krat mesečno. Skupaj se je tako izjasnilo 50% dijakov (60% deklet in 37% fantov). Delež je tu pri fantih v primerjavi z dekleti nižji zato, ker se fantje pogosteje opijajo, kakor prikazujejo rezultatu v nadaljevanju.

Tudi dijaki četrtega letnika gimnazije Ormož uživajo alkoholne pijače predvsem 2-4 krat mesečno, pri čemer je teh uživalcev več kot pri dijakih drugega letnika gimnazije. Med četrtošolci se je za ta odgovor odločilo 58% anketiranih (60% fantov in 58% deklet).

Pogostost uživanja alkoholnih pijač **2-3 krat tedensko** se je pri fantih osmega razreda osnovne šole dvignila s 4% leta 1999 na 8% leta 2004. Pri dekletih osmega razreda je opazen upad z 2% leta 1999 na 1% leta 2004.

V primerjavi z osnovnošolci se dijaki drugega letnika gimnazije opijajo veliko bolj redno. 2-3 krat tedensko se opija 18% dijakov (33% fantov in 8% deklet).

Podoben trend opažamo tudi v skupini dijakov četrtega letnika gimnazije Ormož. 2-3 krat tedensko se opija 19% dijakov, pri čemer pa se razlika med fanti in dekleti v primerjavi z drugim letnikom zmanjša (na tak način se opija 25% fantov in 16% deklet).

Štiri ali večkrat tedensko se leta 2004 od osnovnošolcev ni opijal nihče. (Leta 1999 pa je pritrdilen odgovor podal 1% dečkov in 1% deklet.)

Dijaki drugega letnika gimnazije Ormož se 4 ali večkrat tedensko opijajo v 11%. Tu je delež znova višji pri fantih (20%) kot pri dekletih (5%).

Dijaki četrtega letnika pa sploh ne poročajo o tem, da bi se opijali štiri ali večkrat tedensko. Morda gre za to, da se je treba v četrtem letniku gimnazije malo »zresniti« in se intenzivneje pripravljati na učenje zaradi mature in možnosti vpisa v višje in visoke šole ter v univerzitetne programe.

Pri odgovoru na vprašanje, **kolikokrat si že bil vinjen**, je leta 2004 v primerjavi z letom 1999 pri osmošolcih opazen porast.

Odgovor »**nikoli**« je dalo 35% osmošolcev (leta 1999 33%) in 43% osmošolk (leta 1999 55%), skupno torej dobra tretjina (38%), v primerjavi z letom 1999, ko je bilo takih odgovorov slaba polovica (44%). To pomeni, da se osnovnošolci v primerjavi z letom 1999 pogosteje opijajo, porast pa je opazen predvsem pri dekletih.

Pri dijakih drugega letnika je odgovor »nikoli« podalo 10% anketiranih. Delež je bistveno nižji pri dijakih (4%) kot pri dijakinjah (14%).

Tistih, ki obiskujejo četrti letnik gimnazije in niso bili še nikoli vinjeni, je zelo malo, skupaj 4%. Pri tem je ta odgovor podalo 6% dijakinj, medtem ko ga fantje niso podali (torej so že vsi okusili alkohol).

Osnovnošolci so bili vinjeni predvsem **enkrat** (26% fantov (leta 1999 17%) in 23% deklet (leta 1999 15%); skupno ena četrtina (25%)), oziroma **dvakrat** (12% fantov (leta 1999 11%) in 17% deklet (leta 1999 6%); skupno pa 14%)).

V primerjavi z letom 1999 je tudi več tistih osmošolcev, ki so priznali, da so bili **več kot 4 krat vinjeni** (10% fantov (leta 1999 7%) in 6% deklet (leta 1999 2%). To izjavo je dalo skupaj 8% otrok, leta 1999 pa 4%.

Večina dijakov drugega letnika ormoške gimnazije je bila opijanjena več kot štirikrat (72%). Ta odgovor je podalo 91% dijakov in 60% dijakinj. Nakazan je torej trend, da se dijaki pogosteje opijajo kot dijakinje (kar se ujema z odgovori na vprašanje, kako pogosto uživajo pijače, ki vsebujejo alkohol)..

Tudi večina dijakov četrtega letnika gimnazije Ormož je bila vinjena že več kot štirikrat. Gre za 82% dijakov (85% fantov in 80% deklet).

Odgovor na vprašanje, **kolikokrat so bili vinjeni v zadnjih 30 dneh**, kaže, da je bilo 19% fantov osnovnih šol takih, ki so bili vinjeni **1-2 krat v zadnjem mesecu** ter 13% deklet s podobno izkušnjo. Večina pa jih v zadnjem

mesecu ni bila vinjena (81% fantov oziroma 87% deklet). Primerjave z letom 1999 ni, ker takrat to vprašanje ni bilo zastavljeno.

Med dijaki drugega letnika gimnazije Ormož pa je takih, ki so v zadnjem mesecu dni **abstinirali** le 30%. Delež je večji pri dekletih (40%) kot pri fantih (17%). Dijaki in dijakinje so bili v glavnem vinjeni **1-2 krat v zadnjem mesecu** (54% dijakinj in 41% dijakov; skupaj pa 49%). Toda med dijaki najdemo tudi take, ki se opijajo pogosteje. Takih je 5% dijakinj (ki so se v zadnjem mesecu opile **3-5 krat**) in 40% dijakov (20% se jih je opilo **3-5 krat**, 20% pa celo **več kot šestkrat**).

Delež anketirancev iz četrtega letnika gimnazije Ormož, ki ni okusil alkohola v zadnjih 30 dneh je v primerjavi z dijaki drugega letnika gimnazije še manjši. Gre za 25% anketirancev (20% fantov in 29% deklet). Dijaki in dijakinje četrtega letnika so bili v zadnjem mesecu pod vplivom alkohola večinoma 1-2 krat (51% dijakov, od tega 55% fantov in 48% deklet). Tudi med dijaki četrtega letnika se nekateri opijajo pogosteje. Tako se je 3-5 krat opilo 15% dijakov (10% fantov in 19% deklet), več kot šestkrat pa 8% dijakov (15% fantov in 3% deklet).

Osmošolci v letu 2004 so podobno kot leta 1999 pili alkoholne pijače predvsem iz **radovednosti** (58% fantov, 61% deklet; skupaj 60%; leta 1999 pa je ta odgovor izbralo 22% fantov in 23% deklet; skupaj 23%) in **zabave** (56% fantov, 67% deklet; skupaj 61%; leta 1999 je ta odgovor izbralo 27% fantov in 23% deklet; skupaj 25%). V letu 1999 so osmošolci v 7% (to je bilo tretje mesto) povedali, da uživajo alkohol tudi zato, **da se pokažejo** pred drugimi v tem smislu, kaj si upajo (šlo je za 9% fantov in 5% deklet), medtem ko jih je 5% trdilo, da si z alkoholom lajšajo občutke **žalosti** oz. različne **probleme** (šlo je za 10% deklet, medtem ko fantje tega odgovora niso podali). V letu 2004 je odgovor »**da se pokažem**« podalo le 2% osmošolcev (šlo je za 3 fante oz. 3% vseh fantov, medtem ko dekleta tega odgovora niso podala). Več pa je bilo odgovorov, ki se tičejo lajšanja **žalosti** in **problemov**. Šlo je za 10% tovrstnih odgovorov (9% fantov in 11% deklet).

Gimnazijci pa uživanje alkoholnih pijač povezujejo predvsem z **zabavo**. V drugem letniku je take odgovore podalo 95% fantov in 91% deklet; skupaj torej 93%. **Radovednost** je sicer na drugem mestu, vendar daleč pod zabavo (gre za skupaj 22% anketiranih). Tak rezultat si lahko razložimo s tem, da imajo gimnazijci že izkušnje z alkoholom, se zavedajo njihovega učinka in torej ne gre več za radovednost (razen morda za alkoholne pijače, ki jih še niso poskusili). Na tretjem mestu je lajšanje **žalosti** in **problemov** s 15% (17% fantov in 14% deklet).

Dijaki četrtega letnika uživanje alkoholnih pijač povezujejo z **zabavo**. Ta odgovor je izbralo 86% anketiranih (75% fantov in 93% deklet). Iz **radovednosti** uživajo alkoholne pijače v 39% (50% fantov in 32% deklet), za razrešitev občutkov **žalosti** in **problemov** pa 15% (15% fantov in 16% deklet).

Alkoholne pijače osmošolci v glavnem uživajo **doma** (57% fantov in 46% deklet; skupaj 53%), v precej manjšem deležu pri **prijateljih** (16% fantov, 18% deklet; skupaj 17%) in v **lokalih** (13% fantov, 14% deklet; skupaj 14%).

Gimnazijci iz drugega letnika pa uživajo alkoholne pijače predvsem v **lokalih** (20% fantov in 20% deklet; skupaj tudi 20%) in v **diskotekah**, kjer je razlika med fanti in dekleti (8% fantov in 28% deklet; skupaj 20%). **Doma** uživa alkoholne pijače 15% dijakov drugega letnika gimnazije Ormož (17% fantov in 14% deklet).

Gimnazijci četrtega letnika gimnazije Ormož podobno kot njihovi nasledniki in drugega letnika uživajo alkoholne pijače predvsem v **lokalih**, kjer pa je njihovo število v primerjavi z drugim letnikom bistveno večje. Ta odgovor je izbralo 41% dijakov četrtega letnika (25% fantov in kar 51% deklet). V **diskotekah** uživa alkoholne pijače 15% dijakov četrtega letnika (10% fantov in 19% deklet). Doma uživa alkoholne pijače 13% dijakov (15% fantov in 12% deklet).

Na vprašanje, **koliko sošolcev oz. prijateljev uživa alkoholne pijače**, so odgovori naslednji:

Odgovor »**nobenega**« je dalo skupaj 12% učencev osmih razredov osnovnih šol (14% fantov in 8% deklet). Leta 1999 je tak odgovor dalo skupaj 21% osmošolcev. Tudi ta podatek kaže na povečevanje uživanja alkoholnih pijač med osnovnošolci. Na to kaže tudi odgovor, da poznajo **več kot 10 sošolcev oz. prijateljev** (34% fantov in 38% deklet, skupaj 36%; leta 1999 je bil skupni odstotek za ta odgovor 19%). Ta odgovor je bil leta 2004 najpogostejši. Leta 1999 pa je bil najpogostejši odgovor **1 do 2 sošolca oz. prijatelja** (skupaj za fante in dekleta 24%).

Odgovor, da poznajo **več kot 10 sošolcev oz. prijateljev**, ki uživajo alkoholne pijače, je najpogostejši pri gimnazijcih drugega letnika gimnazije Ormož. Gre za skupaj 91% dijakov, pri čemer je ta odstotek enak tudi za fante in dekleta posebej.

Odgovor, da poznajo **več kot 10 sošolcev oz. prijateljev**, ki uživajo alkoholne pijače, je prav tako najpogostejši pri gimnazijcih četrtega letnika gimnazije Ormož. Gre za skupaj 98% dijakov (100% fantov in 96% deklet).

Odgovori osmošolcev na vprašanje, **koliko sošolcev, sošolk in prijateljev iste starosti poznajo, ki kadijo cigarete** so v letu 2004 podobni kot leta 1999. Odgovor »nobenega« je leta 1999 posredovalo 20% osmošolcev, leta 2004 21%; »**1-2**« leta 1999 20%, leta 2004 18%; »**3-5**« leta 1999 24 %, leta 2004 29%; »**5-10**« leta 1999 11%, leta 2004 23%; »**več kot 10**« leta 1999 23%, leta 2004 17%.

Dijaki drugega letnika gimnazije dajejo tu drugačne odgovore. Pri njih se začnejo odgovori pri postavki »**3-5**« in sicer v 2%, »**5-10**« 10% in »**več kot 10**« 88% (ta odgovor je posredovalo 91% dijakov in 85% dijakinj).

Dijaki četrtega letnika gimnazije Ormož poznajo **5 do 10 sošolcev, sošolk in prijateljev iste starosti poznajo, ki kadijo cigarete** v 8% (gre za 12% dijakinj, ki so podale ta odgovor), medtem ko jih več kot 10 pozna 92% dijakov (100% fantov in 87% deklet).

Možnost, da je **alkohol enako nevaren kot cigarete**, dopušča v letu 2004 dve tretjini učencev osnovnih šol (66%; 57% fantov in 77% deklet). Tretjina učencev, ki med obema snovema vidi razliko, pa kajenje cigaret ocenjuje kot nekoliko bolj nevarno v primerjavi s pitjem alkohola (25% proti 15%).

Zanimivo je, da tudi dijaki drugega letnika gimnazije Ormož ocenjujejo kajenje cigaret kot bolj nevarno od uživanja alkohola. Gre za skupaj 38% proti 27% (odgovor, da je uživanje alkohola bolj nevarno). Dijakinje ocenjujejo kajenje cigaret kot nevarnejše od fantov (42% proti 38%). Odgovor, da sta obe psihoaktivni substanci enako nevarni, pa daje le tretjina dijakov drugega letnika (33%; od tega 29% fantov in 37% deklet).

Dijaki četrtega letnika ocenjujejo obe snovi kot enako nevarni v polovici primerov (gre za 30% fantov in 64% deklet; skupaj 51%), druga polovica dijakov pa si je precej neenotna. Medtem ko je za fante iz preostale polovice kajenje cigaret nevarnejše (45% fantov proti 6% deklet; skupaj 21%), je za dekleta nevarnejše pitje alkohola (29% deklet proti 25% fantov; skupaj 27%).

Glavne **posledice uživanja alkoholnih pijač** so bile za osnovnošolce v letu 2004 naslednje: **maček** (52% fantov, 70% deklet; skupaj 60%), **okvara zdravja** (48% fantov, 46% deklet; skupaj 47%), **dejanja, ki bi jih kasneje obžalovali** (41% fantov, 54% deklet; skupaj 46%), **pozabili bi na težave** (28% fantov, 40% deklet; skupaj 33%), **težave s policijo** (34% fantov, 29% deklet; skupaj 32%).

Glavne **posledice uživanja alkoholnih pijač** so bile za dijake drugega letnika gimnazije Ormož v letu 2004 naslednje: **maček** (54% fantov in 71%

deklet; skupaj 64%), **zabava** (79% fantov in 54% deklet; skupaj 64%), **občutek sproščenosti** (54% fantov, 45% deklet; skupaj 49%), **dejanja, ki bi jih kasneje obžalovali** (33% fantov, 57% deklet; skupaj 47%), **pozabili bi na težave** (62% fantov, 37% deklet; skupaj 47%).

Glavne **posledice uživanja alkoholnih pijač** so bile za dijake četrtega letnika gimnazije Ormož v letu 2004 naslednje: **občutek sproščenosti** (75% fantov in 54% deklet; skupaj 62%), **zabava** (60% fantov in 58% deklet; skupaj 58%), **maček** (60% fantov, 38% deklet; skupaj 47%), **pozabili bi na težave** (55% fantov, 32% deklet; skupaj 41%), **dejanja, ki bi jih kasneje obžalovali** (30% fantov, 35% deklet; skupaj 33%).

Težave, ki so jih doslej že imeli zaradi uživanja alkohola pa so pri osmošolcih v letu 2004: **težave s starši** (22% fantov, 14% deklet; skupaj 19%), **poškodovanje obleke, izguba denarja** (17% fantov, 11% deklet; skupaj 14%), **prepire** (12% fantov, 16% deklet; skupaj 14%), **prerivanje, pretep** (11% fantov, 3% deklet; skupaj 8%). Veliko osmošolcev pa pravi, da **ni imelo nobenih težav** (31% fantov, 53% deklet; skupaj 40%).

Dijaki drugega letnika gimnazije Ormož kot težave, ki so jih imeli zaradi uživanja alkohola navajajo predvsem **poškodovanje obleke, izguba denarja** (58% fantov, 28% deklet; skupaj 40%) ter **težave s starši** (45% fantov, 17% deklet; skupaj 28%). Odgovor, da **ni imelo nobenih težav**, je posredovalo 33% dijakov (gre za 4% fantov in kar 57% deklet).

Dijaki četrtega letnika gimnazije Ormož pa so imeli zaradi uživanja alkohola naslednje težave: **poškodovanje obleke, izguba denarja** (60% fantov, 51% deklet; skupaj 55%), **težave s starši** (35% fantov, 12% deklet; skupaj 21%), **slabo oceno v šoli** (15% fantov, 22% deklet; skupaj 19%), **prepire** (15% fantov, 19% deklet; skupaj 17%) ter **prerivanje, pretep** (35% fantov, 3% deklet; skupaj 16%). Odgovor, da **ni imelo nobenih težav**, je posredovalo 15% dijakov četrtega letnika (gre za 5% fantov in 22% deklet).

Stanje vinjenosti ocenjujejo osmošolci pri sebi po naslednjih znakih: **nezanesljivost pri hoji** (30% fantov in 29% deklet; skupaj 30%), **omotičnost** (30% fantov, 23% deklet; skupaj 27%), **zatikanje pri govoru** (18% fantov in 25% deklet; skupaj 21%), **psihična drugačnost** (23% fantov in 17% deklet; skupaj 20%), **naslednji dan ne vem, kaj sem počel** (16% fantov in 19% deklet; skupaj 18%). Odgovor, da še **niso bili pijani**, je dalo skupaj 6% osnovnošolcev (6% fantov in 4% deklet). Odgovori, ki so jih dali osnovnošolci, govorijo o tem, da sebe prepoznavajo kot vinjene šele ob tako imenovani »pravi pijanosti« oziroma hujši zastrupljenosti z alkoholom; ko se pojavlja nezanesljiva hoja, zatikanje pri govoru in amnezija za čas pijanosti. Tovrstna pijanost je značilna

za koncentracijo alkohola v krvi, ki znaša od 1,5 do 2,5 promila (tj. od popitih 3-5 velikih piv oziroma od 6 dl do enega litra vina ali od 1,5-2,5 dl žganih pijač).

Podobne odgovore kot osmošolci dajejo tudi dijaki drugega letnika gimnazije Ormož s tem, da so odstotki pri njih višji. Stanje vinjenosti ocenjujejo po naslednjih znakih: **nezanesljivost pri hoji** (54% fantov, 40% deklet; skupaj 45%), **psihična drugačnost** (54% fantov, 37% deklet; skupaj 44%), **omotičnost** (41% fantov, 40% deklet; skupaj 40%), **izguba spomina za čas pijanosti** (45% fantov, 34% deklet; skupaj 38%).

Dijaki četrtega letnika gimnazije Ormož pa prepoznavajo vinjenost pri sebi po naslednjih znakih: **zatikanje pri govoru** (70% fantov in 48% deklet; skupaj 60%), **izguba spomina za čas pijanosti** (45% fantov, 45% deklet; skupaj 45%), **psihična drugačnost** (50% fantov in 38% deklet; skupaj 43%) ter **nezanesljivost pri hoji** (25% fantov, 45% deklet; skupaj 37%).

Razlogi, ki so po njihovem pomembni za to, da nekdo ne uživa alkohola, so za osmošolce naslednji: **škoduje zdravju** (76% fantov in 83% deklet; skupaj 79%), **izguba nadzora nad dejanji** (58% fantov in 67% deklet; skupaj 62%), **nesreče** (57% fantov in 67% deklet; skupaj 62%), **bruhanje, maček** (50% fantov in 59% deklet; skupaj 54%), **smrt** (44% fantov in 56% deklet; skupaj 49%), **nasilnost** (36% fantov in 59% deklet; skupaj 46%).

Dijaki drugega letnika gimnazije so v svojih odgovorih podobni osmošolcem, le njihova razporeditev je drugačna. Glavni razlogi so po njihovem naslednji: **izguba nadzora nad svojimi dejanji** (54% fantov, 68% deklet; skupaj 62%), **za pijačo se porabi precej denarja** (62% fantov, 57% deklet; skupaj 59%), **nesreče** (58% fantov, 57% deklet; skupaj 57%), **škoduje zdravju** (54% fantov, 57% deklet; skupaj 55%), **bruhanje, maček** (37% fantov, 62% deklet; skupaj 52%).

Za dijake četrtega letnika gimnazije Ormož so razlogi, ki so pomembni za to, da nekdo ne uživa alkohola, naslednji: pitje alkohola **škoduje zdravju** (55% fantov, 61% deklet; skupaj 58%), **za pijačo se porabi precej denarja** (65% fantov, 54% deklet; skupaj 58%), **bruhanje, maček** (60% fantov, 58% deklet; skupaj 58%), **izguba nadzora nad svojimi dejanji** (40% fantov, 64% deklet; skupaj 55%), **nesreče** (50% fantov, 54% deklet; skupaj 52%), **smrt** (35% fantov, 58% deklet; skupaj 49%).

V zvezi z alkoholom je po mnenju osmošolcev **zlasti nevarno** naslednje: **prometne nesreče** (26% fantov in 35% deklet; skupaj 30%), **nasilje** (10% fantov in 17% deklet; skupaj 13%), **škodljivost za zdravje** (11% fantov in 8%

deklet; skupaj 10%), **smrt** (7% fantov in 7% deklet; skupaj 7%), **zasvojenost** (1% fantov in 13% deklet; skupaj 7%).

Dijaki drugega letnika pa ocenjujejo, da je **v zvezi z alkoholom nevarno zlasti naslednje: prometne nesreče** (12% fantov in 28% deklet; skupaj 22%), **smrt** (0% fantov in 17% deklet; skupaj 10%) ter zasvojenost oz. odvisnost 0% fantov in 14% deklet; skupaj 8%).

Četrtošolci ormoške gimnazije povezujejo uživanje alkohola z naslednjimi nevarnostmi: z **odvisnostjo** (25% fantov, 25% deklet; skupaj 25%), **vožnjo pod vplivom alkohola** (10% fantov, 19% deklet; skupaj 16%), **nesrečami** (5% fantov, 12% deklet; skupaj 10%) ter **nepremišljenimi dejanji** (0% fantov, 12% deklet; skupaj 8%).

Osmošolci so slišali v glavnem že za vse droge: marihuano, hašiš (95% fantov in 96% deklet; skupaj 95%), **kokain** (94% fantov in 96% deklet; skupaj 95%), **ekstazi** (94% fantov in 91% deklet; skupaj 92%), **heroin** (94% fantov in 91% deklet; skupaj 92%), **krek** (47% fantov in 40% deklet; skupaj 44%). [Krek, angleško crack je alkaloid kokaina, skoraj povsem čist kokain; iz angleščine je znan tudi izraz »to crack up to the nines« kar pomeni: povzdigovati do nebes – op. pis.]

Podoben trend odgovorov je pri dijakih drugega letnika gimnazije, le da so odstotki višji: za **marihuano oz. hašiš** ter **kokain** vedo vsi drugošolci (100%), **ekstazi** pozna 98% drugošolcev (95% fantov, 100% deklet), **heroin** pozna 96% drugošolcev (95% fantov, 97% deklet), izraz **krek** pozna 83% drugošolcev (79% fantov in 85% deklet).

Dijaki četrtega letnika gimnazije Ormož so se glede poznavanja drog opredelili takole: **marihuano oz. hašiš** poznajo vsi četrtošolci (100%), **kokain** 96% dijakov (95% fantov in 96% deklet), **heroin** 96% dijakov (95% fantov in 96% deklet). Sledijo **ekstazi** (skupno 88%, od tega 95% fantov in 83% deklet), **LSD** (skupno 84%, od tega 80% fantov in 87% deklet) ter **krek** (skupaj 74%, od tega 85% fantov in 67% deklet).

Dostopnost do psihoaktivnih snovi ocenjujejo osmošolci takole: najlaže se jim zdi dostopen **alkohol** (92% fantov in 90% deklet; skupaj 91%), **cigarete** (71% fantov in 93% deklet; skupaj 81%), **lepilo, hlapila** (58% fantov in 65% deklet; skupaj 61%), **marihuana** (21% fantov in 2% deklet; skupaj 13%), **speed, ekstazi** (5% fantov in 12% deklet; skupaj 8%), **heroin** (10% fantov in 4% deklet; skupaj 8%).

Dostopnost do psihoaktivnih snovi je za drugošolce gimnazije Ormož naslednja: najlažje so jim dostopne **cigarete** (91% fantov in 97% deklet; skupaj 94%), sledijo **alkoholne pijače** (91% fantov in 91% deklet; skupaj 91%), nato **lepila in hlapila** (83% fantov in 85% deklet; skupaj 84%) ter **marihuana** (79% fantov in 65% deklet; skupaj 71%). **Speed ali ekstazi** so jim dostopni v 25% (25% fantov in 25% deklet), **heroin** pa v 3% (0% fantov in 5% deklet).

Tudi za četrtošolce ormoške gimanzije so najlažje dostopne **cigarete** (100% fantov in 100% deklet; skupaj 100%), sledijo **alkoholne pijače** (95% fantov in 100% deklet; skupaj 98%), na tretjem mestu pa so **lepila oz. hlapila** (75% fantov in 64% deklet; skupaj 68%) ter **marihuana** (70% fantov in 67% deklet; skupaj 68%). **Speed ali ekstazi** so jim dostopni v 13% (10% fantov in 14% deklet), **heroin** pa v 2% (0% fantov in 3% deklet).

Cigarete poskušajo osmošolci predvsem iz radovednosti (72% fantov in 67% deklet; skupaj 70%) in **zabave** (20% fantov in 45% deklet; skupaj 31%). Na tretjem mestu pa je **žalost oz. problemi** (1% fantov in 9% deklet; skupaj 5%). Cigaret **ne bi poskusilo** 12% osmošolcev (8% fantov in 16% deklet).

Podobni so odgovori pri drugošolcih iz gimnazije Ormož: cigarete bi jih **iz radovednosti** poskusilo 67% (70% fantov in 65% deklet) zaradi **zabave** pa 27% (41% fantov in 17% deklet). Zaradi **žalosti oz. problemov** bi cigareto pokadilo 8% anketiranih (17% fantov in 3% deklet). Cigaret **ne bi poskusilo** 16% dijakov drugega letnika (8% fantov in 22% deklet).

Četrtošolci ormoške gimnazije bi cigarete poskusili predvsem iz **radovednosti** (fantje 85%, dekleta 65%; skupaj 78%), veliko manj pa zaradi **zabave** (25% fantov, 16% deklet; skupaj 19%). Zaradi **potrebe** bi cigareto pokadilo 8% četrtošolcev (natančneje rečeno četrtošolk, saj so ta odgovor označila izključno dekleta – gre za 12% deklet in 0% fantov). Cigaret ne bi poskusilo 10% četrtošolcev (10% fantov in 9% deklet).

Če bi jim bila katera snov ponujena, potem bi osmošolci v največjem številu poskusili alkohol (57% fantov in 53% deklet; skupaj 55%), **cigarete** (32% fantov in 33% deklet; skupaj 32%) ter **marihuano** (5% fantov in 4% deklet; skupaj 5%). **Lepilo oz. hlapljive snovi** bi poskusilo 4% osmošolcev (5% fantov in 3% deklet), **speed ali ekstazi** 3% (4% fantov in 2% deklet), **heroin** pa 1% (1% fantov in 1% deklet).

Dijaki drugega letnika gimnazije bi **alkohol** poskusili v 79% (75% fantov in 82% deklet), **cigarete** v 45% (41% fantov in 48% deklet) ter **marihuano** v 33% (50% fantov in 22% deklet). Na četrtem mestu je **heroin** z 11% (17% fantov in 8% deklet). **Lepilo oz. hlapljive snovi** bi poskusilo 10% dijakov (175

fantov in 5% deklet), **speed ali ekstazi** pa prav tako 10% (17% fantov in 5% deklet).

Četrtošolci bi, če bi jim bilo ponujeno, poskusili **alkohol** (fantje 80%, dekleta 51%; skupaj 62%), **cigarete** (fantje 60%, dekleta 45%; skupaj 51%), **marihuano** (fantje 60%, dekleta 29%; skupaj 41%) ter **heroin** (fantje 5%, dekleta 3%; skupaj 4%). **Lepila oz hlapljivih snovi** ter **speeda oz. ekstazija** pa četrtošolci ne bi vzeli.

Nedovoljena mamila bi (ali so) osmošolci poskusili iz enakih razlogov kot alkohol in cigarete: radovednost (47% fantov in 34% deklet; skupaj 41%), **zabava** (20% fantov in 23% deklet; skupaj 21%). **Prepovedanih drog ne bi poskusilo 37% fantov in 51% deklet (skupaj 43%).**

Podoben trend je nakazan pri dijakih drugega letnika. **Nedovoljena mamila bi (ali so) dijaki drugega letnika poskusili iz enakih razlogov kot alkohol in cigarete: radovednost** (75% fantov in 57% deklet; skupaj 64%), **zabava** (37% fantov in 22% deklet; skupaj 28%). **Prepovedanih drog ne bi poskusilo 12% fantov in 25% deklet (skupaj 20%).**

Tudi dijaki četrtega letnika bi nedovoljena mamila poskusili predvsem zaradi **radovednosti** (fantje 85%, dekleta 58%; skupaj 68%) in **zabave** (fantje 40%, dekleta 32%; skupaj 35%). Veliko manj pa bi te snovi poskusili zaradi **žalosti oz. problemov** (fantje 0%, dekleta 12%; skupaj 8%), zaradi **omame** (0% fantov, 9% deklet; skupaj 6%) ali **potrebe** (fantje 5%, dekleta 3%; skupaj 4%). **Prepovedanih drog ne bi poskusilo 10% fantov in 29% deklet (skupaj 21%).**

Kajenje trave doživljajo osmošolci kot bolj nevarno od uživanja alkohola. Tak odgovor je posredovalo 74% fantov in 53% deklet; skupaj 65%. Da je oboje enako nevarno meni 18% fantov in 38% deklet; skupaj 27%. Da je alkohol bolj nevaren od trave meni 6% fantov in 8% deklet; skupaj 7%.

Tudi dijaki drugega letnika gimnazije Ormož doživljajo **kajenje marihuane kot bolj nevarno od uživanja alkohola**. Tak odgovor je dalo 50% dijakov (50% fantov in 51% deklet). Da je oboje enako nevarno meni 25% dijakov (17% fantov in 31% deklet). Alkohol pa je po njihovem bolj nevaren v 23% (tak odgovor je dalo33% fantov in 17% deklet).

Dijaki četrtega letnika gimnazije Ormož pa menijo, da je **uživanje alkohola bolj nevarno kot kajenje marihuane** (fantje 45%, dekleta 32%; skupaj 37%). Tistih, ki menijo, da je kajenje marihuane nevarnejše od uživanja

alkohola, je 35% (50% fantov in 25% deklet). 27% četrtošolcev pa meni, da je oboje enako nevarno (5% fantov in 41% deklet).

Večina osmošolcev heroina ni poskusila. Tak odgovor je dalo 99% fantov in 98% deklet; skupaj 99%. Na drugi strani pa je heroin poskusilo 1% fantov in 2% deklet; skupaj 1% osmošolcev.

Tudi večina dijakov drugega letnika gimnazije ni poskusila heroina. Tak odgovor je dalo 95% fantov (tj. vsi fantje razen enega) in 100% deklet, skupaj 98%. Tisti fant, ki je heroin poskusil, je to storil večkrat (vsaj tako je zabeležil).

Dijaki četrtega razreda gimnazije Ormož so **popolnoma zanikali, da bi kdaj poskusili heroin** (gre za 100% odgovorov, da heroina niso nikoli poskusili).

Večina osmošolcev ni poskusila ekstazija. Tak odgovor je dalo 98% fantov in 98% deklet; skupaj 98%. Na drugi strani pa je ekstazi poskusilo 2% fantov in 2% deklet; skupaj 2% osmošolcev.

Tudi večina dijakov drugega letnika gimnazije Ormož ekstazija ni poskusila. Tako je odgovorilo 91% fantov in 95% deklet; skupaj 93%. Večina jih je poskusila ekstazi enkrat (4% fantov in 5% deklet; skupaj 5%), eden od dijakov pa večkrat.

Podobno tudi večina dijakov četrtega letnika gimnazije Ormož ekstazija ni poskusila. Tak odgovor je dalo 94% dijakov (85% fantov in 100% deklet). 5% fantov priznava, da je ekstazi poskusilo enkrat, 10% pa, da so ga poskusili večkrat.

Marihuane osmošolci ne uživajo redno. V zadnjih 30 dneh jo je **1-2 krat** užilo 2% fantov in 2% deklet; skupaj 2%.

Dijaki drugega letnika gimnazije Ormož so v letu 2004 poskusili marihuano **1-2 krat** v 18% (25% fantov in 14% deklet), **3-5 krat** v 3% (4% fantov in 3% deklet) ter **več kot šestkrat** v 5% (12% fantov in 0% deklet).

Tudi večina dijakov četrtega letnika v zadnjem mesecu ni uživala marihuane (50% fantov, 87% deklet; skupaj 72%). 17% dijakov jo je uživalo **1-2 krat** (25% fantov in 12% deklet). Več kot dvakrat so marihuano zaužili le fantje, in sicer 3-5 krat 5% fantov (v skupnem številu dijakov je to 2%) ter več kot šestkrat 20% fantov (v skupnem številu dijakov je to 8%). Zanimivo je, da vsi štirje fante, ki tako pogosto uživajo marihuano, zelo pogosto uživajo tudi alkoholne pijače (vsi 2-3 krat na teden).

Glede **informiranosti o psihoaktivnih snoveh** osmošolci leta 2004 menijo, da so o alkoholu dovolj informirani (tako meni 82% fantov in 75% deklet; skupaj 79%), o cigaretah manj (73% fantov in 74% deklet; skupaj 73%), najmanj pa o nedovoljenih mamilih (odgovor o zadostni informiranosti je podalo le 41% fantov in 32% deklet; skupaj 37%). Podobno je bilo tudi leta 1999, ko je o premajhni informiranosti glede nedovoljenih drog poročalo 57% osmošolcev. To pomeni, da se je v zadnjih petih letih stanje na področju informiranosti kljub vsemu izboljšalo.

Dijaki drugega letnika gimnazije Ormož menijo, da so o alkoholu dovolj informirani (95% fantov meni tako in 92% deklet; skupaj 93%), prav tako o cigaretah (95% fantov in 95% deklet; skupaj 95%), medtem ko o nedovoljenih mamilih niso tako informirani (da so dovolj informirani je izjavilo 75% fantov in 58% deklet; skupaj 64%).

Podobni rezultati, kot so jih dali dijaki drugega letnika, veljajo tudi za dijake četrtega letnika gimnazije Ormož. Ti menijo, da so o alkoholu dovolj informirani v 96% (100% fantov in 93% deklet), prav tako o cigaretah (100% fantov, 97% deklet; skupaj 98%), medtem ko menijo, da o nedovoljenih mamilih niso tako dobro informirani (odgovor, da so dovolj informirani je dalo 7=% fantov in 55% deklet; skupaj 60%).

Več kot polovica anketirancev z osnovnih šol v letu 2004 meni, da **družba nima pretirano odklonilnega odnosa do uživalcev nedovoljenih drog.** Tak odgovor je dalo 55% fantov in 56% deklet; skupaj 56%.

Dijaki drugega letnika gimnazije v Ormožu pa imajo glede tega vprašanja nasprotujoča si stališča. Medtem ko dekleta v večini menijo, da družba nima pretirano odklonilnega odnosa do uživalcev nedovoljenih drog (tak odgovor je podalo 77% deklet), pa fantje menijo nasprotno, torej da ima družba pretirano odklonilen odnos do uživalcev nedovoljenih drog (tak odgovor je podalo 54% dijakov). Skupno pa prevladuje mnenje, da družba nima pretirano odklonilnega odnosa do uživalcev nedovoljenih drog (62%).

V četrtem letniku gimnazije Ormož se fantje in dekleta strinjajo v tem, da ima družba pretirano odklonilen odnos do tistih, ki uživajo nedovoljene droge. Tak odgovor je dalo 55% dijakov in 55% dijakinj (skupaj 55%).

Odgovori na vprašanje, **koliko sošolcev oziroma prijateljev poznajo, ki uživajo nedovoljena mamila**, so pri osmošolcih leta 2004 podobni kot leta 1999: odgovor »**nobenega**« je dalo v letu 2004 67% mladih (leta 1999 66%), **enega do dva** v letu 2004 20% (leta 1999 17%), **tri do pet** v letu 2004 5% (leta

1999 4%), **pet do deset** v letu 2004 1% (leta 1999 2%), **več kot deset** v letu 2004 4% (leta 1999 1%).

Odgovori dijakov drugega letnika na isto vprašanje kažejo na razširjenost uživanja nedovoljenih drog v višji starosti. Na vprašanje, **koliko sošolcev oziroma prijateljev poznajo, ki uživajo nedovoljena mamila**, so dijaki drugega letnika gimnazije Ormož leta 2004 odgovorili takole: odgovor »**nobenega**« je dalo v letu 2004 11% dijakov (8% fantov in 14% deklet), **enega do dva** 10% dijakov (4% fantov in 14% deklet), **tri do pet** 25% dijakov (25% fantov in 25% deklet), **pet do deset** 16% dijakov (12% fantov in 20% deklet), **več kot deset** pa 35% dijakov (50% fantov in 25% deklet).

Dijakov četrtega letnika gimnazije Ormož, ki ne bi poznali nobenega uživalca nedovoljenih drog je zelo malo. Tak odgovor je podalo skupaj 4% dijakov (5% fantov in 4% deklet). **Enega do dva uživalca** pozna 22% dijakov (0% fantov in 31% deklet). **3 do 5 uživalcev** nedovoljenih drog pozna 20% dijakov (5% fantov in 29% deklet), **5 do 10 uživalcev** pozna 25% dijakov (35% fantov in 19% deklet), **več kot 10** pa 29% dijakov (55% fantov in 12% deklet).

Glede tega, **kako preživljajo prosti čas**, so mladi odgovorili takole (rezultati so nekoliko zavajajoči, ker v anketo nismo vnesli možnosti izbire druženja s prijatelji, preživljanja prostega časa pri sorodnikih, poslušanja glasbe): osmošolci največ gledajo **televizijo** (fanti 78%, dekleta 85%; skupaj 81%), udejstvujejo se v **športu** (fantje 85%, dekleta 64%; skupaj 75%), igrajo **računalniške igrice** (fantje 74%, dekleta 44%; skupaj 61%), **berejo knjige** (fantje 15%, dekleta 44%; skupaj 28%).

Dijaki drugega letnika gimnazije Ormož prav tako največ gledajo **televizijo** (fantje 83%, dekleta 74%; skupaj 77%), se udejstvujejo v **športu** (fantje 79%, dekleta 60% skupaj 67%), zvečer **hodijo ven** (fantje 75%, dekleta 82% skupaj 62%), glede igranja **računalniških igric** pa obstajajo izrazite razlike med spoloma (fantje 91%, dekleta 20%; skupaj 49%).

Dijaki četrtega letnika gimnazije Ormož v prostem času predvsem **hodijo zvečer ven** (fantje 90%, dekleta 77%; skupaj 82%), gledajo **televizijo** (fantje 65%, dekleta 83%; skupaj 76%), se ukvarjajo s **športom** (fantje 75%, dekleta 54%; skupaj 62%) ter **hodijo v bifeje in gostilne** (fantje 35%, dekleta 45%; skupaj 41%).

Kadar gledajo **televizijo**, preživijo osmošolci pri tem dnevno **do ene ure** 14% (fantje 14%, dekleta 14%), **do dve uri** v 33% (fantje 35%, dekleta 32%), **do 3 ure** 31% (fantje 27%, dekleta 37%), **več kot 3 ure** 19% (fantje 22%, dekleta 16%).

Dijaki drugega letnika gimnazije Ormož pa gledajo televizijo dnevno **do ene ure** v 18% (fantje 17%, dekleta 20%), **do dve uri** v 42% (fantje 41%, dekleta 42%), **do 3 ure** 22% (fantje 21%, dekleta 22%), **več kot 3 ure** 16% (fantje 21%, dekleta 14%).

Dijaki četrtega letnika gimnazije Ormož preživijo pred televizorjem **do 1 ure** v 29% (25% fantov, 32% deklet), **do 2 uri** v 31% (35% fantov, 29% deklet), **do 3 ure** 29% (30% fantov in 29% deklet) ter **več kot 3 ure** v 10% (10% fantov in 9% deklet).

Glede tega, **ali starši vedo, kje preživljajo sobotni večer**, so osnovnošolci odgovorili takole: starši to **vedno vedo** (77% fantov, 85% deklet; skupaj 80%), starši to **običajno vedo** (14% fantov, 7% deklet; skupaj 11%), starši to **včasih vedo** (6% fantov, 3% deklet; skupaj 5%), starši tega **skoraj nikoli ne vedo** (1% fantov, 2% deklet, skupaj 1%).

Odgovori dijakov drugega letnika gimnazije Ormož na isto vprašanje pa so naslednji: starši to **vedno vedo** (58% fantov, 65% deklet; skupaj 62%), starši to **običajno vedo** (33% fantov, 28% deklet; skupaj 30%), starši to **včasih vedo** (8% fantov, 3% deklet; skupaj 5%), starši tega **skoraj nikoli ne vedo** (0% fantov, 3% deklet, skupaj 2%).

Četrtošolci gimnazije Ormož so na to vprašanje odgovorili takole: starši to **vedno vedo** (70% fantov, 51% deklet; skupaj 60%), starši to **običajno vedo** (15% fantov, 35% deklet; skupaj 27%), starši to **včasih vedo** (15% fantov, 12% deklet; skupaj 13%). Odgovora, da starši tega **skoraj nikoli ne vedo** pa med dijaki četrtega letnika gimnazije Ormož ni.

Družbeni ukrepi, ki bi po njihovem pripeljali do manjše porabe alkoholnih pijač, so po mnenju osmošolcev naslednji: **zabava brez alkohola** (fantje 56%, dekleta 62%; skupaj 59%), **ustvarjalne prostočasne dejavnosti za mlade** (fantje 27%, dekleta 27%; skupaj 27%), **omejitev ponudbe alkoholnih pijač** (fantje 25%, dekleta 22%; skupaj 24%). Število osnovnošolcev, ki **ne verjamejo, da obstajajo taki ukrepi, znaša** 16% (tak odgovor je dalo 15% fantov in 18% deklet).

Na isto vprašanje so dijaki drugega letnika gimnazije Ormož odgovorili: **zabava brez alkohola** (fantje 29%, dekleta 45%; skupaj 38%), **ustvarjalne prostočasne dejavnosti za mlade** (fantje 29%, dekleta 20%; skupaj 23%), **omejitev ponudbe alkoholnih pijač** (fantje 8%, dekleta 14%; skupaj 11%). Število dijakov drugega letnika gimnazije, ki **ne verjamejo, da obstajajo preventivni ukrepi, znaša** 44% (tak odgovor je dalo 54% fantov in 37% deklet).

Tudi odgovori dijakov četrtega letnika gimnazije Ormož so podobni odgovorom, ki so jih dali dijaki drugega letnika. Družbeni ukrepi, ki bi pripeljali do manjše porabe alkoholnih pijač, so po njihovem: **zabava brez alkohola** (fantje 25%, dekleta 45%; skupaj 37%), **ustvarjalne prostočasne dejavnosti za mlade** (fantje 35%, dekleta 19%; skupaj 25%), **omejitev ponudbe alkoholnih pijač** (fantje 20%, dekleta 9%; skupaj 13%). Število dijakov drugega letnika gimnazije, ki **ne verjamejo, da obstajajo preventivni ukrepi, znaša** 43% (tak odgovor je dalo 35% fantov in 48% deklet).

